

Hrad Ronovec a Dolní Krupá

Sborník věnovaný památce Josefa Čapka
(1909 – 1988)

2013

Hrad Ronovec a Dolní Krupá

Sborník věnovaný památce Josefa Čapka
(1909 – 1988)

Redakce: Mgr. Aleš Knápek
Grafická úprava: ©Mgr. Aleš Knápek

Za obsah textu a obrazové přílohy odpovídají jejich autoři.

ISBN: 978-80-87302-18-7

v roce **2013** vydalo
Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod a Obec Dolní Krupá.

**MUZEUM VYSOČINY
HAVLÍČŮV BROD**

Obec Dolní Krupá

Obsah

Pár slov úvodem	4
<i>(Jiří Polívka)</i>	
Pravěké osídlení Dolní Krupé a jejího okolí ve světle archeologických nálezů	8
<i>(Martina Pajerová)</i>	
Ronovecké unikáty	13
<i>(Aleš Knápek)</i>	
Smil z Lichtenburka a hrad Ronovec (Sommerburg)	24
<i>(Tomáš Somer)</i>	
Keramika z Ronovce	34
<i>(Jakub Těsnohlídek)</i>	
K otázce padělání mincí na hradě Ronovec	48
<i>(Pavel Rous)</i>	

Pár slov úvodem

V neděli 9. října 1988 se po obědě rozpršelo. Naštěstí nepršelo dlouho, ale už zůstalo zataženo a návrat dopoledních hřejivých slunečních paprsků zůstal jen zbožným přáním pro skupinky lidí přicházejících z různých směrů na zříceninu hradu Ronovce. Ani nepřízeň počasí neodradila více než stovku lidí nejenom z Dolní Krupé, ale i z okolních vesnic i měst, aby přišli vzdát poctu člověku, který spojil s hradem většinu svého života. Hlavně díky jemu a jeho úsilí se ze zapomenutého koutu lesa stalo místo se svojí minulostí a jehož nálezy a sbírky se staly základem dolnokrupského muzea. Samozřejmě měl okolo sebe partu lidí stejného zájmu říkajících si „*Vlastivědný kroužek pro Ronovec a okolí*“ a spolu s ním dokázal svoje sny a představy realizovat. A právě tito lidé se rozhodli krátce po jeho smrti uctít jeho památku odhalením pamětní desky s jeho jménem na místě, které měl pravděpodobně nejraději a kam se vždycky rád vracel.

Pan Josef Čapek z Dolní Krupé zemřel dne 13. května 1988 ve svých sedmdesátidevítiletých a týden nato, v pátek 20. května byl za velké účasti lidí pohřben na místním hřbitově. Není účelem tohoto úvodu psát o životní pouti J. Čapka a jeho významu pro poznání minulosti nejen Dolní Krupé, ale i blízkého okolí. Případný zájemce je zván k návštěvě muzea umístěného v dolnokrupském zámku, kde se dozví z muzejních exponátů více nejen o historii hradu Ronovce a Dolní Krupé, ale i o celoživotním díle výše jmenovaného.

Několik týdnů po smrti pana Čapka navrhl jeho nejbližší spolupracovník, dnes již zemřelý Karel Kubera z Horní Krupé, uctít památku Josefa Čapka umístěním kamenné desky s připomenutím jeho jména v areálu zříceniny hradu Ronovce. Padla i otázka, zda není potřeba k takovéto akci nějakého

povolení, což v té době bylo potřeba na kdeco. Nakonec bylo dohodnuto, že o povolení se nikde žádat nebude, protože nikdo ani nevěděl, kde by se vlastně žádat mělo. A když bude mít někdo s deskou nějaký problém, nechť si jí odstraní sám na svoje náklady a se svojí ostudou. Text na desce vytesal dolnokrupský kameník pan Josef Heřmánek a deska byla slavnostně odhalena onoho pošmourného říjnového dne. Najdete ji v hradním areálu dodnes a již celé čtvrtstoletí připomíná návštěvníkům a kolemjdoucím člověka, bez něhož bychom o hradě nevěděli to, co víme dnes.

Josef Čapek, kresba Petr Bárta (upraveno A.K.)

Pan Čapek svoje sbírky několikrát stěhoval a nakonec dosáhl toho, že byly umístěny v suterénních místnostech dolnokrupského zámku. Až do posledních let svého života je podle svých sil a možností udržoval. Docházel do muzea téměř každý den, zatopil si v čadivých kamnech a většinou psal nebo

kreslil. Používal pauzovací papír, což byla v té době jediná možnost jak, i když načerno, rozšířit pomocí světlotiskových kopií svoje zápisky a kresby mezi zájemce stejného ražení jako byl on. Šance na soukromé vydání nějaké amatérské historické publikace byla v té době nulová.

Po smrti pana Čapka dolnokrupské muzeum osiřelo a nějaký čas, i díky nástupu nové doby po roce 1989, se zdálo, že bude na obtíž a byla otázka co s ním. Po několika letech váhání osvětlení dolnokrupští zastupitelé dali k dispozici důstojné místnosti v patře zámecké budovy a obec se zavázala nést náklady na provoz. Členové vlastivědného kroužku pak celou expozici přestěhovali ze suterénu do nových prostor. V těchto místnostech jsou muzejní sbírky umístěny dodnes a s trochou nadsázky se dá říci, že jsou také pomníkem člověku, který je před desítkami let shromáždil a uspořádal.

Starý pán se bohužel nedožil možností dnešní doby pro získání informací, které ho celý život zajímaly. Určitě by uvítal možnosti kopírování a publikování, možnosti získání informací z internetu, otevření archivů a matrik, zpřístupnění starých map i pořízení materiálů z ciziny. Nepochybně by využil možností internetu nejenom pro získávání, ale i pro šíření svých poznatků a zápisků bez nutnosti žádat kdesi nějakou komisi o ponižující povolení k vydání brožury nebo knihy.

Koncem listopadu minulého roku se konalo v dolnokrupské hospůdce posezení k 55. výročí vlastivědného kroužku. Pozvání přijali i studenti, kteří v letech minulých čerpali do svých studentských prací poznatky i v dolnokrupském muzeu a něco z nich prezentovali na onom posezení. Svoje příspěvky měli připraveny i Pavel Rous a Aleš Knápek z havlíčkobrodského muzea, kteří se nakonec ze setkání omluvili. Nabídli ale uspořádání a vydání tohoto sborníku, který právě otevíráte a jenž vychází jako připomenutí, že letos uplynulo již čtvrtstoletí od

úmrtí významného dolnokrupského občana. Zvolená forma e-knihy umožní nahlédnout do publikace mnohem většímu množství zájemců o regionální historii Dolní Krupé, hradu Ronovce a okolí, a to nejen z řad amatérů, ale i profesionálních historiků a archeologů. Doufejme, že časem se objeví nové poznatky a noví historici a archeologové a snad to nezakřiknu, bude i pokračování toho, co právě otevíráte. Pamětní desky a pomníky nemusí být jenom kamenné.

Za Vlastivědný kroužek pro Ronovec a okolí se sídlem v Dolní Krupé, v březnu 2013

Jiří Polívka

Pravěké osídlení Dolní Krupá a jejího okolí ve světle archeologických nálezů

Hustota nálezů v okolí obce Dolní Krupá je výjimečnou na území celého okresu Havlíčkův Brod. Jedná se především o povrchové nálezy, které nejsou vždy všemi badateli uznávané jako důkaz trvalého osídlení oblasti. Avšak jejich koncentrace také skoro jistě vyvrací názory o přinesení například broušené industrie až v průběhu středověku a novověku.

Významnou roli v poznání pravěkého osídlení obce hrál Josef Čapek. Tento archeolog – amatér prováděl v 50. a 60. letech výzkum nedalekého hradu Ronovec, ale též byl objevitelem některých pravěkých artefaktů. Ještě větší dík mu ale patří za dokumentaci míst objevení nálezů a také jejich kresebná dokumentace, která dosahovala velice dobré úrovně (Pajerová 2012). Ojedinelá je také dlouhodobá činnost vlastivědného kroužku v Dolní Krupé, kterému se podařilo skoro všechny pravěké nálezy z okolí obce koncentrovat v budově bývalého zámku.

Nálezy se první odborné publikace dočkaly v podobě díla P. Rouse - Katalog pravěkých nálezů,

Dolní Krupá, tak zvaný srdcový nožík (eneolit).

Havlíčkův Brod, které vyšlo jako supplementum Zpravodaje Krajského muzea východních Čech (Rous 1981). Na tuto práci navazovala bakalářská práce autorky textu, která v roce 2012 vyšla v rámci periodika Archeologie ve východních Čechách (Pajerová 2012).

Období paleolitu (1 (2) mil. let př. n. l. – 10 000 př. n. l.) je vůbec nejdelším obdobím v dějinách lidstva a zabírá vlastně 99 % našich dějin. Lidé se v této době živili především lovem a sběrem. Hlavní surovinou pro výrobu nástrojů byl kámen. Za nejstarší nález z okolí Dolní Krupé lze považovat zlomek hrotu, který nese na povrchu bílou patinu. Tento nález lze přibližně datovat do středního paleolitu (350 000 – 35 000 př. n. l.) a mohl by dokonce svědčit o pohybu neandrtálců po Vysočině (Pajerová 2011 b, 32). Nález byl objeven na polní trati „Kopec“ a je vyroben z netradičního materiálu pro toto období, a to ze silicitu glacienních sedimentů (pazourku), který se více rozšiřuje až v obdobích pozdějších. V okolí Dolnokrupska byly objeveny i další nálezy štípané industrie, kdy některé je možné datovat do pozdního paleolitu (10 000 – 9 000 př. n. l.), ale jedná se často pouze o ojedinělé objevy. Ty však mohou poukázat na polohy, na které je možné zaměřit se během dalších povrchových sběrů.

Neolit (5 700 – 4 200 př. n. l.) je převratné období, kdy se kočovné skupiny lovců stávají usedlými společenstvími (Pavlů (ed.) 2007, 13). Tuto změnu dovolil rozvoj zemědělství, které člověka vlastně přivázalo k jednomu místu. Bylo nutné totiž starat se o své políčko, tedy zdroj své obživy. Z tohoto období se ve sledované oblasti dochovaly opět pouze kamenné nástroje. Okres Havlíčkův Brod se obecně vyznačuje absencí keramických nálezů. Tento fakt se stává často důvodem pro odmítání trvalejšího osídlení této oblasti. S tímto názorem nelze zcela souhlasit, i z důvodu, že se keramika na našem území mohla nacházet, ale kvůli nevhodným přírodním podmínkám se pouze nedochovala. Tím pádem došlo k redukci pouze na kamenné nástroje, kdy kámen je nejodolnější materiál. Mezi nálezy

Dolnokrupska se objevují především nevrtnané sekerky a sekeromlaty. Ty mohly v minulosti sloužit nejen jako pracovní nástroje, ale též jako odznaky mužské síly.

Eneolit (4 200 – 2 000 př. n. l.) byl původně brán jako krátké přechodné období, avšak moderním výzkumem bylo zjištěno, že jeho délka skoro dvakrát přesahuje samotný převratný neolit. Během pozdní doby kamenné (eneolitu) dochází k rozvoji

Dolní Krupá, silicitová (pazourková) sekerka vyrobená štípáním a následným broušením (eneolit).

zemědělství a ke konci tohoto období se objevuje také první využití kovů. Narůstá též moc jednotlivců a vzniká elita. Toto období je vůbec nejhojněji zastoupeno nálezy na území Dolnokrupska a jedná se často o velice zajímavé a na Havlíčkobrodsku ojedinělé předměty. Příkladem může být silicitová sekerka z Dolní Krupé, která se nachází v depozitářích Muzea Vysočiny Havl. Brod. Tento typ sekerek se objevoval již v mezolitu, ale bez stop broušení, které nese tento nález (Pajerová 2011, 50, obr. 2). V chotěbořském depozitáři se pak nachází kopí/dýka ze stejného materiálu čtvercového průřezu. Tento nález z hnědého pazourku je opravdu výjimečným objevem a mohl by pocházet z oblasti Skandinávie či severního Německa (Pajerová

2011, 50, obr. 3). Hned čtyři sekeromlaty českého typu se koncentrují ve sledované oblasti. Tento typ kamenných nástrojů je typický pro mladý eneolit, a to pro kulturu se šňůrovou keramikou (3 000 – 2 300 př. n. l.). V okolí Dolní Krupé protéká Břevnický potok, který byl v této době možná využíván jako komunikační spojnice s Chotěbořskem (Zápotočský 2000, 251), a celkově jako spojnice oblasti Českomoravské vrchoviny s Čáslavskou kotlinou (výšinná hradiště Kutná Hora - Cimburk, Čáslav - Hrádek) po celé období eneolitu. Určité potvrzení této

Dolní Krupá, dýka vyrobená štípáním ze silicitu (pazourku; eneolit).

myšlenky je nález srpového nožíku, který má paralelu a je vyroben ze stejné suroviny, bavorského rohovce, jako nález z hradiště Kutná Hora – Cimburk (obr. 4).

Období kovů není na Dolnokrupsku příliš zastoupeno. Tyto artefakty jsou obecně nacházeny v okrese Havlíčkův Brod velice málo. Jedná se opět většinou o ojedinělé nálezy, které nelze dobře interpretovat. Stejně tak mince z doby římské se koncentrují především pod úpatím Železných hor, kde mohla v minulosti, i podle teorií K. Čermáka, vést kupecká stezka.

Hustota pravěkých nálezů na sledovaném území, především pro některá období (paleolit, neolit, eneolit), ukazuje na možnost existence osídlení, i když například pouze přechodného či okrajového charakteru. Především období eneolitu je na

Dolnokrupsku velice silně zastoupeno, a to nejen v podobě kamenných sekerek, ale také velice specifickými nálezy jako je pazourková dýka či srpový nožik s paralelou na Kutnohorsku. Početnost nálezů není odrazem pouze pozůstatků po sídelní činnosti, ale především aktivit J. Čapka, který artefakty sám nalézal, ale také především zaznamenával, dokumentoval a zachraňoval. A za to mu podobně jako vlastivědnému kroužku patří velké díky.

Martina Pajerová

Literatura:

- Pajerová, M. 2011 a: Nálezy broušené industrie ve vyšších nadmořských výškách a problém jejich interpretace, *Živá archeologie* 12/2011, 48 – 51.
- Pajerová, M. 2011 b: Paleolit okresu Havlíčkův Brod, *Živá archeologie* 13/2011, 32 – 35.
- Pajerová, M. 2012: Pravěké nálezy okresu Havlíčkův Brod, *Archeologie ve východních Čechách* 1, 5 – 70.
- Rous, P. 1981: Katalog pravěkých nálezů (okres Havlíčkův Brod), *Zpravodaj muzea východních Čech – Příloha. Hradec Králové. (Doplněk Zpravodaje muzea východních Čech 8/1981.)*
- Zápotocký, M. 2000: Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen. Cimburk a výšinná sídliště raného a staršího eneolitu v Čechách – *Supplementum* 12. Praha.
- Pavlu, I. (ed.) – Zápotocká, M. 2007: *Archeologie pravěkých Čech* 3. Neolit. Praha.

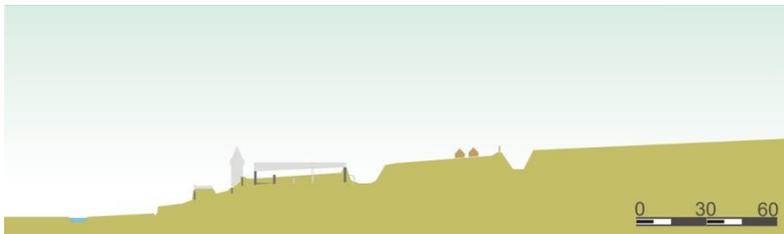
Ronovecké unikáty

Před tím než přistoupím k samotnému tématu článku, pokusím se letmo sumarizovat současné poznatky o hradu Ronovci z hlediska jeho někdejší podoby, které jsem rozvinul ve svém článku ve sborníku Havlíčkobrodsko (2012 s lit.).

S využitím zpráv a plánu A. Sedláčka (1882, 249-250), který zachytil nejstarší známý stav hradu, dokumentace a zpráv p. Čapka, publikací T. Durdíka a dalších, se pokusím poopravit obraz hradu na základě svých vlastních terénních pozorování. Základní půdorys hradu je známý, volným přenosem však v některých detailech pozměňovaný. Hlavní vstup do hradu vedoucí z týlní strany (nad potokem) je dnes již vcelku nezpochybnitelný a podpořený nálezem točnice vrat brány. Tato strana hradu, východní obvod a čelo hradu byly obtočeny parkánovou hradbou, jejíž zbytky zachycují starší plány a v drobných reliktech je ještě patrná (viz obr. na obálce). Nejlépe je parkán zachován pod sutí na severní straně. V těchto místech je ukončen hranolovou budovou brány vysunutý do svahu. Drobné relikty jejích zdí a líce parkánu jsou dnes částečně odhaleny činností zvědavců podpořenou přírodními procesy. Pozůstatků této stavby, si badatelé všímali již od počátku (viz také Těsnohlídek 2010). Ne vždy ovšem byly vhodné podmínky k jejich sledování. Nástup na most do brány vedl patrně z náspu před jejím čelem - dodnes dobře dochovaným a patrně i obezděným, jak napovídá téměř kolmý vnější svah. Budování parkánové hradby a brány nelze zatím datovat, ale spíše vznikla až v průběhu 14. století. Jádro hradu obtočené téměř 2 metry silnou zdí prošlo za dobu jeho života změnami a dostavbami, ale jeho hlavní stavbou byl zřejmě od počátku palác v chráněném severovýchodním nároží. Pozorovateli se tak z čela hradu jevil velmi úzký (špatně zasažitelný), relativně krytý za výše

položenou obvodovou hradbou (pokud ji přesahoval). Dnes je z paláce patrná krajní místnost (suterén/polosuterén) vedle brány, se zachovalými okýnky a vstupem s částí jednoduchého ostění. Od přízemí paláce jej dělil technický odskok ve zdivu, na němž bylo částečně uloženo trámová podlahy. Tento odskok pokračuje i dále po obvodové zdi (část dnes viditelná) a naznačuje pravděpodobné pokračování paláce, který by tak mohl nabýt „klasickou“ tří- prostorovou formu. Teoreticky mohl palác zaujmout celou délku jádra, byl by pak ovšem výjimečně velký ve srovnání se stavbami své doby. S přihlédnutím k moci zakladatelů hradu to však možné je.

Ronovec, řez terénem (SZ – JV). Zleva údolí potoka, vstup a jádro hradu, předhradí. V předpolí terén neustále zvolna stoupá.

Jelikož dnes nejsme většinou schopni přesně rekonstruovat nálezové situace objevené na hradě po roce 1957, je těžké rozlišit jednotlivé fáze výstavby hradu, které jsou doloženy například v budově poblíž studny v čele jádra. Z architektonické výbavy známe pouze fragment ostění sedlového portálu (nejspíše) dveří.

Co se týče v terénu dobře patrného předhradí vymezeného příkopem a na vnitřní straně pozůstatky valu, předpokládáme vznik nějaké jeho formy již v počátcích hradu. Dosud ovšem není stáří doloženo a je možné že jeho současná podoba může být mladší. Někdy bývá zmiňován možný dřevohlinitý předchůdce dnešního hradu. Pro takový názor, ale nemáme důkazy a ani obvyklý středověký postup výstavby hradu s přechodným předchůdcem nepočítal. Pokud bylo potřeba vybudovat

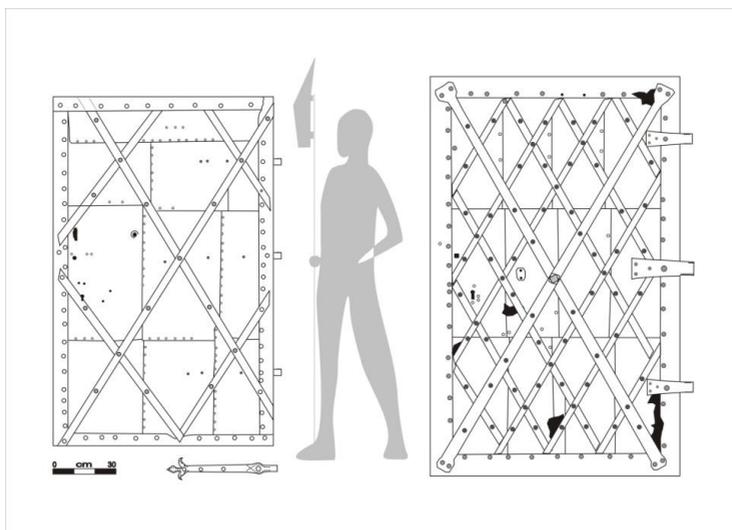
přechodné správní centrum oblasti (nedaleko vznikalo město Brod), stálo by snad poblíž tehdejších důlních osad, které byly hlavním důvodem kolonizace regionu.

Mezi nálezy z hradu se vyskytuje i několik předmětů, které ilustrují jinak historií těžko zachytitelné aspekty života na hradě, jeho podobu a přispívají i k časovému zařazení některých dějů, které se zde odehrály (viz Knápek 2012 a texty J. Těsnohlídka a P. Rouse zde). Následující text bude vzhledem k množství různých nálezů věnován několika málo obvyklým kovovým předmětům, jejichž význam je nadregionální.

Obecně můžeme první známé nálezy z hradu Ronovce položit na konec 19. století, kdy byly spojeny s aktivitami tehdejšího majitele Wenzla Welse. Jeho přispěním došlo pravděpodobně k destrukci všech v té době ještě zbývajících výraznějších částí zdiva. Při těchto pracích byly vyjmuty a znovu použity unikátní středověké kovové dveře, které později zachránil J. Čapek. Každý si jistě představí interiér středověkého hradu včetně bran, branek a dveří. Některé z nich kryly i důležité vstupy, které v případě obrany rozhodovaly o bytí a nebytí obránců. Známým příkladem je hrad Krakovec stavěný v klidných dobách 14. století kde vedle sebe stojí vstup do paláce a sklepů pod palácem. V případě průniku útočníka do sklepů byl samozřejmě osud případných obránců paláce zpečetěn. Ačkoli podobu středověkých dveří známe z několika málo dochovaných příkladů a dobových vyobrazení (často schematických) z hradního prostředí jde o výjimky. Bylo nalezeno mnoho součástí zámků, pantů a podobně, ale celé zachované kusy (nadto dva) jsou unikátem. O podobném nálezu z Příběnic (zbořeny 1434) se zmiňuje A. Sedláček, ten je však dnes nezvěstný. Dalším hradem odkud byly pravděpodobně vyjmuty kovové dveře, je Rychvald a dnes jsou osazeny v areálu státního zámku v Lysicích.

Ronovecké dveře jsou vyrobeny „klasickou“ metodou z plátů kovaného plechu nýtovaných vzájemně mezi sebou. Rám konstrukce tvoří pásy, k nimž je přinýtována výplň a zvnějšku šikmé silnější pásy ztužující celou konstrukci. Nýty šikmých pásů mají ozdobné hraněné hlavice. Hlavní středový nýt většího z exemplářů sloužící pravděpodobně také jako madlo, je zvětšeninou ozdobných nýtů šikmých pásů s hraněnou hlavicí. K vnější straně jsou připojeny také oka, sloužící ke spojení vrat dveří s prvky uchycenými ve stěně stavby. Z vnitřní strany se na jednom z exemplářů dochoval základ zámkové desky klasického středověkého tvaru – trapézy. Oba exempláře zřejmě sloužily v paláci hradu k uzavření citlivých vstupů. Zničit je nebo vylomit z jejich třech silných železných závěsů nebylo jistě snadné. Na druhou stranu jejich ztvárnění bylo i vcelku reprezentativní a odpovídalo pozdně středověkému vkusu. Musíme si uvědomit, že hrad mohl být (a často byl) ohrožen náhlým přepadem nebo lstí a pokusem získat či otevřít jej i zevnitř. Právě v takové situaci mohly pevné dveře posloužit k získání času a kontroly nad

Ronovec, dvoje středověké dveře nalezené na hradě.

překotným děním jako málo co jiného. Tyto dveře bylo těžké poškodit a samozřejmě nešly zapálit. Část takovýchto bezpečnostních dveří bývala vyrobena klasicky ze dřeva a na vnější straně pobita železnými pláty. Takové řešení je k vidění v budově muzea v Havlíčkově Brodě. Vnější strana pokrytá pláty je přibita ozdobnými hřeby a madlo je podloženo ozdobnou plechovou rozvilinou. Na zadní straně se ve dřevě dochoval otisk ještě gotické zámkové desky, ačkoli dveře byly vyrobeny patrně počátkem 16. století.

Zkusíme-li hledat dobu, kdy byly kovové dveře na hradě instalovány, musíme se poohlédnout po podobných originálech. Asi nejlepší časově umístěnou analogií jsou v Čáslavském muzeu vystavené dveře vyjmuté z místa komendy německých rytířů v Drobovicích. Komenda byla zničena roku 1421 husitskými oddíly a nalezený konstrukčně podobný kus tedy sloužil do tohoto data. Bohužel nejsme schopni zjistit, kdy mohly být tyto dveře instalovány. Přímo na Vysočině se nám nabízejí dva vynikající příklady. Dveře v kostele ve Vyskytné mají dokonce stejné hraněné nýty. Nejzachovalejší a stále funkční dveře vyrobené stejnou cestou jako ronovecké jsou osazeny v branské věži kostelního areálu v Příbyslavi, která byla dokončena po roce 1500. Tvarem a umístěním klepadla se shodují s drobovickými. Konstrukce, včetně použití ozdobného hraněného nýtu v křížení šikmých pásů a tvar závěsů odpovídají dveřím z Ronovce. V Příbyslavi je dokonce zachován celý středověký zámek na rubové straně. Dveře byly, zdá se ve věži osazeny až nějaký čas po její dostavbě. Teoreticky by, mohly být o něco starší a použity zde druhotně. Vezmeme-li v úvahu zničení Příbyslavi husitským vojskem roku 1424, mohly by dveře pocházet i z ruiny příbyslavského hradu stojícího původně nejspíše hned vedle areálu kostela. Větší soubor pozdně středověkých dveří ze Slezska publikovaný A. Legendziewiczem (2004) a srovnatelný s dveřmi z Ronovce je datován do průběhu 15. století, některé

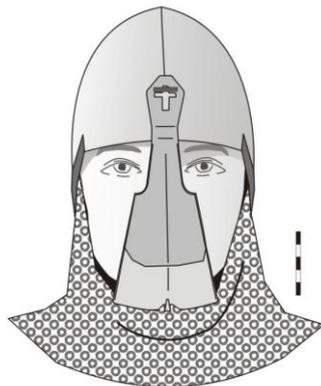

kusy případně na počátek 16. století. Malou zajímavostí je, že hraněný středový nýt použitý k uchycení madla je osazen i na kování známých dveří kostela v anglickém Darthmouth (Devon). Šlo tedy zřejmě o rozšířený módní prvek pozdně středověkého „užitého umění“.

Ronovecké kovové dveře tedy můžeme datovat zhruba do 14-15. století. Přesto, že jejich vznik bychom přesně určovali těžko, jejich používání v 15. století můžeme na základě výše zmíněných příkladů prokázat. Jsou jedním z mála dokladů o detailnějším vzhledu hradních staveb a jejich výbavě.

Napsal jsem, že kovové dveře z hradu mohly dobře sloužit k zastavení případného útočníka. Následující předměty – militaria, ilustrují zajímavé typy výbavy bojovníků pozdního středověku, ať už stáli na straně posádky hradu nebo mezi útočníky.

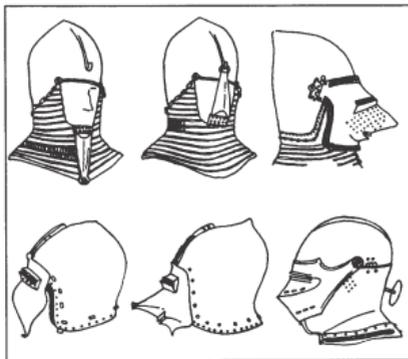
Naprostým unikátem mezi nálezy z hradu je, i v měřítku středoevropském plechový odnímatelný nánosník přilby (tzv. šlapu). Jde o součást zbroje, která je u nás prakticky neznámá. Nánosník se skládá ze závěsu s křížovým otvorem, který je pantem spojen se samotným krytem nosu (chcete-li obličej). Kryt je tvořen plechem prohnutým ven pro ztužení. Jeho okraje jsou opět ohnuty, aby celý tvar získal pevnost. Dolní část pravděpodobně vybavená pro spojení s kroužkovou kapucí se nezachovala. V Čechách je

Rekonstrukce použití nánosníku z Ronovce. Spodní (světlá) část se nedochovala.

z husitské tradice dobře známé vyobrazení rytíře-křížáka v přilbě se špičatým hledím - takzvaným psím nosem. Toto řešení začalo být populární a módní od konce 60. letech 14. století. V předchozích dobách však přilby běžně hledí nemívaly. Těžkooděný jezdec si před bojem na tyto lehčí typy přileb původně nasazoval známou hrncovou (později a kbelcovou) helmu kryjící celou hlavu a vybavenou pouze štěrbinami pro oči. Ve 14. století se častěji objevují a nakonec převažují přilby otevřené (lebka, šlap, klobouk). Na těchto lehčích a praktičtějších

Některé typy přileb ze 14. a 15. století (podle Z. Zygulski, kresba J. Wiczorek).

přilbách, se ve třetině 14. století začínají vyskytovat závěsné kryty mající zvýšit ochranu obličeje bojovníka, ale při tom jej neomezovat jako k tomu celkem nevyhnutelně docházelo u kbelcových helmic. Původní myšlenka uchycení

k přilbám, byla na čele bojovníka umístit úchyt, na který se kryt zavěsil (nebo zde byl trvale připevněn).

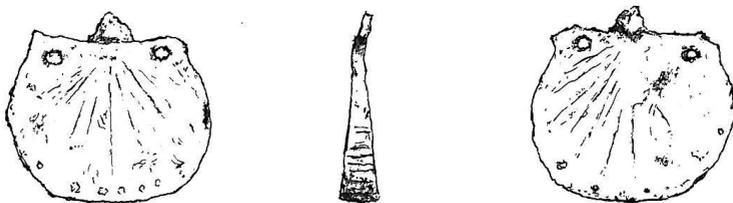
Dole byl spojen s kroužkovou kapucí či límcem a mohl na něm viset a být rychle použit v případě boje (tzv. klappvisor). Později vznikaly i složitější varianty, ale vývoj a praxe daly koncem 14. století přednost hledím (krytům) spojeným s přilbou na bocích (spáncích). Toto řešení se nejdříve objevuje patrně v Itálii a do střední Evropy proniká se zpožděním.

Období, kdy byl kryt z Ronovce používán, je ohraničeno zhruba polovinou 14. století, kdy známe první příklady - z náhrobní sochy Otty von Orlamünde, nebo Heinricha von Seinsheim (1345, náhrobek v Mariaburghausen, Bavorsko), nebo poprsí na katedrále ve Freiburgu (okolo 1350) a další. Výskyt

těchto krytů – nánosníků ztvárněných na uměleckých památkách končí někdy k roku 1370 a v obecném užívání jistě vytrval déle (př. basinet z Olsztyna dat. na konec 14. stol.). Samozřejmě, že kus nalezený na hradě, mohl zůstat „ve službě“ ještě dlouho po tomto datu. Jelikož jde o součást výzbroje těžkého jezdce, mohl v dobách používání ronovecký nánosník náležet některému z příslušníků Andělů z Ronovce nebo členu jejich družiny. Je ale také možné, že zde byl ztracen až v neklidných dobách poloviny 15. století, které zdá se přinesly zánik hradu. Nebylo by koneckonců výjimkou, kdyby zůstal součástí zbrojnice i nějaký čas po té, co moderně řečeno vyšel z módy (př. hrádek Plemieta zničený roku 1411, Nowakowski 1994, 133, fig. 14).

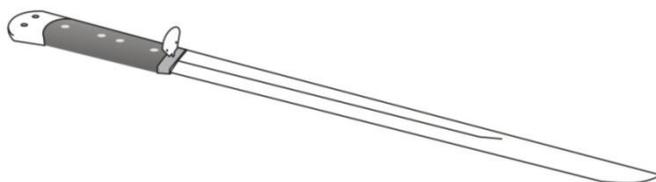
Posledním nálezem, který zmíním, jsou dvě záštity tesáku. Je to i trochu symbolické, neboť mohou dobře souviset se zánikem hradu. Rozmach v používání tesáku, který nastal někdy počátkem 15. století, souvisí zřejmě se zapojením širších „lidových“ mas do válečného dění. Německý výraz pro tuto zbraň (pozdějšího data) zní Bauernwehr – sedlácká zbraň, ale další výrazy už zní přiléhavěji – velký nůž, bojový nůž a další. Tyto zbraně se vyskytovaly v hojném množství ve formě velkých nožů, často doplněných o různé typy ochrany kloubů ruky. Takový trn či drápek vybíhal po straně rukojeti tesáku v pravém úhlu. Sloužil jednak jako ochrana ruky bojovníka, ale také zabraňoval, aby například při bodu sjela ruka majitele na vlastní ostří. Známe mnoho druhů tvarů takových záštít. Mezi nejzajímavějšími je typ

Jedna z ronoveckých mušlových záštít v kresbě Josefa Čapka.

připomínající mušli. Nejde však o mušli ledajakou, nýbrž o starý a od 12. století používaný symbol sv. Jakuba většího, jednoho z nejdůležitějších křesťanských světců. Středověcí poutníci se touto mušlí (druhu *Pecten maximus L.*) označovali na pouti do Santiaga de Compostela, jak můžeme vidět na vyobrazeních z 13 - 16. století. Tyto poutnické mušle jsou nalézány i v archeologických situacích. Mnoho je jich známo z Německa, ale několik kusů pochází i z českých zemí. Na Ronovci byly nalezeny dvě tyto mušlovité záštity ve velmi dobrém provedení. Z jiných nálezů víme, že nejčastěji byl tento typ součástí větších tesáků, použitelných jako nástroje i jako zbraně. Velmi zajímavý je fakt, že podíváme-li se blíže na dosud nalezené kusy stejného typu, najdeme je na lokalitách, jejichž zánik nějak souvisí zejména s obdobím počátku husitských válek či obdobím druhé čtvrtiny 15. století. Známe je ze Sezimova Ústí zničeného roku 1420 (Razím), Nedakoníc (1421, viz Žákovský 2011), hradu Šostýna (asi 1422) a Vartnova (česko – uherské války?), nebo ze Slezského Górcu (nejspíše 1428, dle Lecha Marka). Podobné záštity se pak zřejmě vyskytují asi do 40. let 15. století (Posádka při Gajaroch, Muzeum Wojskove Warszawa, nálezy z bitvy u Warny 1444 v muzeu Warny).

Umístění mušlové záštity na tesáku.

Otázka zániku Ronovce nebyla dosud zcela zodpovězena. Tomáš Durdík, jeden z předních znalců českých hradů, ji obecně klade nejspíše do poloviny 15. století. Andělé z Ronovce se

v souvislosti s hradem objevují naposledy na samém počátku 15. století a po té jejich jméno z regionu mizí. Štěpán dává jejich odchod do spojitosti se spory o majetek po vlastníkovu hradu Jindřichovi z Lipé (+1406). Rozbor části keramiky provedený J. Těsnohlídkem se s takovou datací v podstatě shoduje. Výše

Poutnické odznaky našité na čepici (Anenský oltář, Köln am Rhein, výřez). Okolo roku 1400.

zminěné kovové předměty, zdá se této dataci také neodporují. Srovnáme-li historické zprávy týkající se válečných událostí v okolí Havlíčkova Brodu, v průběhu 15. století, hrad Ronovec nikde nefiguruje. Buďto byl opuštěn v rámci výše zmíněných sporů a vzhledem k nastávající složité politické situaci již nedošlo k jeho využití. Je dobře možné, že byl postižen buď i menší válečnou událostí (přepadem v rámci sporů o majetek?) a pokud nebyl zničen, byl zřejmě víceméně opuštěn. Díky jeho poloze, se stoupajícím terén před čelem hradu, kam nebyl problém přitáhnout dělostřeleckou výzbroj a pohodlně hrad ostřelovat ztratil zřejmě pro své majitele význam. Dodnes je v terénu patrné poměrně výrazné opevnění předhradí (val) za kterým se hrad z čelního pohledu jakoby skrývá, což byl zřejmě i záměr stavebníka.

Hrad si snad ještě po nějaký čas (v průběhu 15. století) mohl podržet hospodářskou funkci (i poškozený), či se stát útočištěm různých lapků a podobně. Tím by se mohly vysvětlovat některé mladší nálezy. Byla by to ovšem už pouze labutí píseň kdysi významné stavby.

Aleš Knápek

Mé poděkování za pomoc náleží PhDr. Drahomíře Novákové z muzea v Čáslavi, Pavle Štusákové-Martínkové ze SZ Lysice, Mgr. Pavlu Macků a v neposlední řadě Jiřímu Polívkovi z „Dolnokrupského kroužku“ za laskavé vstřícné zpřístupnění nálezů z Ronovce.

literatura:

- Čapek, J. 2009: Za temnou historií zapomenutého hradu Ronovce. Rozmnožený rukopis vydaný MV Havlíčkův Brod.
- Knápek, A. 2012: Ronovec, Ronovec, několik poznámek k podobě a stavu hradu. In: Havlíčkobrodsko 26. .
- Krajíc, R. 2003: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města III.
- Legendziewicz, A. 2004: Średniowiczne ornamenty i okucia drzwi na Ślązsku – systematika. In: Svorník 2/2004.
- Nowakowski A. 1994: Arms and Armour in the Medieval Teutonic Order s State in Prussia. Lodz.
- Těsnohlídek, J. 2010: Zpracování keramického souboru z hradu Ronovce. Nепublikovaná bakalářská diplomová práce. MU v Brně, katedra archeologie a muzeologie.
- Žákovský, P. 2011: Zhodnocení kovových nálezů z Nedakonic. Příspěvek k lokalizaci husitského Nového Tábora. In: *Archaeologia historica* 36, 485-521, Brno.

Smil z Lichtenburka a hrad Ronovec (Sommerburg)

Založení hradu Ronovce se, jak koneckonců vyplývá i z názvu příspěvku, často přičítá Smilovi z Lichtenburka († 1269). Zda právem, těžko rozhodnout. Jisté je pouze to, že Smil z Lichtenburka je prvním historicky doloženým majitelem tohoto hradu – 1. dubna roku 1262 vydal na Ronovci jednu ze svých listin. Tato pergamenová listina představuje úplně první písemné svědectví o existenci Ronovce. Vlastně ani tato informace není zcela přesná, ve 13. století se hrad nazýval podle rytířské módy Sommerburg (starou němčinou Suomirbuch), v českém ekvivalentu Letní hrad či Letohrad.¹ Smil se v této době již více než deset let psal podle jiného hradu, Lichnice (Lichtenburka), což má také český ekvivalent podobného významu – Světlík. Tuto informaci pro nás uchoval již anonymní autor české veršované kroniky, kterého dnes označujeme jako Dalimila. V jeho díle se nesetkáme se Smilem z Lichtenburka, ale se Smilem Světlickým.²

Vraťme se zpět k první písemné zmínce. Listina samotná řeší problémy, které se hradu Ronovce bezprostředně netýkaly. Smil z Lichtenburka touto listinou odpovídal na stížnosti brodských měšťanů, kterým bylo odpíráno mimo jiné i právo pohřbu do vysvěcené půdy. Celá tato nepříjemná záležitost nicméně byla důsledkem řádně vyhlášeného interdiktů, takže pan Smil mohl jen nabádat k pořádku, vzít pod svoji ochranu správce kostelů v hranicích brodské farnosti a přikázat svým poddaným,

¹ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V. 1 (1253-1266)*, edd. ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Sáša. Praha 1974, č. 318, s. 476–477.

² *Kronika tak řečeného Dalimila*, překlad a komentáře VRBOVÁ, Hana – BLÁHOVÁ, Marie. Praha – Litomyšl 2005, s. 155.

aby církvi řádně a bez prodlení odváděli stanovené dávky. Listina samotná byla vydána v sobotu před květnou nedělí, tedy v čase předvelikonočním, kdy se období velikého půstu pomalu chýlilo ke svému konci. Datum vydání proto lze považovat za slavnostní. Samotná písemnost je celkově dost reprezentativní, je psána pečlivým vyrovnaným písmem, některé iniciály jsou dokonce zdobené. Hezké písmo přitom není u středověkých listin samozřejmostí – i ve 13. století je možné s klidným srdcem některé písemnosti označit za naškrábané. Samotný text listiny je poměrně dlouhý, proto i listina samotná patří mezi větší. Na velikosti pergamenové listiny ve středověku skutečně záleželo, neboť to byl materiál dost drahý, proto se jím šetřilo. Velká listina prostě byla i drahá listina. Aby nebylo zvláštností málo, k listině je hedvábnými nitěmi (jistě import z Číny) připevněn zbrusu nový typ pečeti Smila z Lichtenburka (jednalo se o jeho třetí a zároveň i poslední typ).

Písemné potvrzení právního úkonu dnes vnímáme jako naprostou samozřejmost, ve středověku ale byla situace v tomto směru dost odlišná. Ještě ve 13. století bylo zcela běžné, že i významnější akty byly potvrzeny na základě institucionalizovaného slovního vyjádření za účasti věrohodných svědků. Jen malá část z nich byla ztvrzena písemným pořizemím a jen zlomek z těchto záznamů přežil do dnešních dnů. I z tohoto důvodu je výpovědní hodnota prvních písemných zmínek pro určení stáří jakékoliv lokality značně omezená – podobně jako i v případě hradu Ronovce. Tato listina tak ve svém důsledku nesděljuje příliš mnoho informací o hradu samotném, přesto lze leccos vytušit. Listinné pořizemím, stejně jako to ústní, bylo zaštitěno přítomností důvěryhodných svědků, kteří v budoucnu mohli dosvědčit pravost takové listiny. Na listinách, které vydal Smil z Lichtenburka, se většinou setkáváme v roli svědků s urozenými muži z okolí jeho majetků, tedy s jeho klientelou v širším slova smyslu. Tito lidé jsou přítomní i na této listině –

mezi známá jména patří např. Jiřík z (Golčova) Jeníkova či Winther z Běstviny (jindy psaný z Malejova u Běstviny). Na prvním a tedy nejčestnějším místě nicméně potkáváme někoho jiného, Oldřicha I. z (Jindřichova) Hradce z mocného rodu Vítkovců. Oldřich se zcela jistě neřadil mezi klienty Smila z Lichtenburka, patřil do podobné sociální skupiny jako pan Smil a jeho samotná přítomnost mezi svědky propůjčila listině ještě větší dávku důvěryhodnosti a závaznosti. Proč Oldřich z Hradce přijel navštívit Smila z Lichtenburka na jeho hradě, o tom můžeme dnes jen spekulovat. Lákavé by bylo spojit tuto návštěvu s konáním nějakého turnajového klání poblíž Ronovce, zde ovšem narážíme na jeden problém. Rytířské turnaje byly ve své podstatě významné společensko kulturní události, ke kterým neodmyslitelně patřily hostiny a pitky všeho druhu – tedy v postním čase radovánky alespoň teoreticky zakázané. Buď jak buď, Oldřich na Ronovec jistě nepřišel sám (o početnosti jeho doprovodu můžeme opět jen spekulovat, řádově se jednalo spíše o desítky osob). Smil z Lichtenburka se jako správný hostitel musel náležitě postarat, o něj i o jeho doprovod. Můžeme proto předpokládat, že hrad samotný byl již v takovém stavu, že byl schopný tuto návštěvu pojmout. To se pochopitelně týkalo i infrastruktury a zázemí hradu, které bylo schopné zajistit a dopravit vše potřebné pro vzácné hosty.

Poslední (třetí) typ pečeti Smila z Lichtenburka používaný od roku 1262 (překreslil autor).

Rekonstruovat vztah Smila z Lichtenburka k jeho Ronovci je úkol nadmíru komplikovaný. Archeologické prameny v tomto ohledu zarytě mlčí a písemné prameny diplomatické povahy také nebyly vytvořeny se záměrem tento vztah nějakým způsobem zachytit – přesto i z nich lze leccos vyčíst. Smil z Lichtenburka, přestože se na svou dobu stavěl k písemnému pořízení velmi pozitivně, sám vydal jen 11 listin, které se dochovaly do dnešních dnů. Na tomto místě pominěme problematiku příjemeckých listin, tedy takových, které vytvořila se svolením vydavatele jiná instituce (zpravidla církevní, často se jednalo o potvrzení darů či různých privilegií takové instituce). Z těchto 11 listin byly celkem čtyři vydány na hradě Ronovci, dvě na Lichnici a zbytek na různých místech. Z tohoto pohledu se Ronovec jeví jako oblíbené sídlo Smila z Lichtenburka – anebo jako významné správní centrum jeho dominia. Výpovědní hodnotu tato informace má, ale nepodléhejme předčasným soudům. Faktem je, že nevíme, kolik dnes ztracených listin pan Smil celkově vydal a navíc, tyto úvahy se opírají o datový soubor čítající 11 položek. Pro statistika představuje toto množství naprosto nereprezentativní vzorek, na druhou stranu jiné údaje ke srovnání nemáme. Lze tedy konstatovat alespoň tolik, že na základě dochovaného diplomatického materiálu se zdá být dost pravděpodobné, že Ronovec byl poměrně oblíbeným hradem pana Smila, reprezentoval významný článek ve správě jeho dominia, či obé.

Tímto suchým konstatováním bychom mohli naše snahy o pochopení vztahu pána k jeho hradu ukončit, ale to by byla škoda. Při podobných úvahách je nutné uvědomit si, kdo vlastně Smil z Lichtenburka byl a v jakém prostředí se pohyboval. Smil, syn Jindřicha, vnuk Smila, se narodil na neznámém místě neznámé matce asi někdy mezi lety 1215–1220. Rodem byl vysoce urozený, náležel do rozrodu mocných Ronovců, kteří ve svém erbu nosili na zlatém poli dvě zkřížené černé ostrve.

Z tohoto rodu pocházel např. i vůbec nejmocnější šlechtic počátku 14. století, Jindřich z Lipé. Jeho rod se nicméně odvozoval od strýce Smila z Lichtenburka Častolova (Čeňka) ze Žitavy. Smil byl ve veřejném dění své doby poměrně aktivní, již na podzim roku 1249 jej nacházíme ve funkci purkrabího Pražského hradu, což byl jeden z nejvýznamnějších úřadů v zemi. V této pozici se ovšem neudržel příliš dlouho, nejpozději s nástupem nového krále (Přemysla Otakara II.) se tohoto úřadu ujal někdo jiný. Poměrně zvláštní je, že od té doby jej nenalzáme v žádném jiném úřadu, což je pro kariéry vysoce urozených šlechticů té doby jev stále ještě dost netypický. Ještě za panování krále Václava I. se začal psát podle hradu Lichnice – Lichtenburka. Jakým způsobem tento hrad získal, to se asi už také nikdy nedozvíme. Podobnou záhadou nadále zůstává i to, jakým způsobem a kdy přesně se dostal na Vysočinu. První jasná zmínka o jeho majetcích v těchto končinách sice pochází až z roku 1257, přesto z ní jednoznačně vyplývá, že se jednalo o rozsáhlé a relativně kompaktní území. Od té doby byla majetková držba Smila z Lichtenburka koncentrovaná do tří oblastí: Dolního Poohří (patřili mu mj. i Lovosice), okolí Lichnice a dnešního Havlíčkovobrodka. Z hlediska majetkové držby se Smil z Lichtenburka bezpečně řadil mezi vůbec nejmocnější české šlechtice.

Majetky ale nepředstavují jedinou devizu středověkého šlechtice. Jak jsem uvedl výše, Smil z Lichtenburka se narodil do velmi urozeného a váženého rodu. Sám sebe později označoval za „vznešeného barona (pana) krále Čech“. Latinský výraz *baro*, baron, se v našem prostředí nicméně příliš nevžil (narozdíl od sousedních Uher). Určit jeho přesný význam je nadto pro středověk úkol poměrně nesnadný, protože středověká latinská terminologie byla všechno možné, jen ne ustálená. Přesto je zřejmé, že tato sociální skupina, která sebe sama označovala ve 13. století jako barony, se stala základem pozdější vyšší šlechty.

Součástí životního stylu České i Moravské šlechty ve 13. století se postupně stávala i tzv. rytířská kultura se všemi jejími projevy. Nebyly to jen turnaje (ve 13. století většinou ve formě týmových disciplín), ale také rytířská poezie (často obsahující témata kurtoazní lásky) skládaná věhlnými minnesängry přednášená vybrané společnosti většinou s hudebním doprovodem. Tato rytířská kultura se nejen u nás šířila většinou z prostředí dvorů světských (ale občas i církevních) vládců a české prostředí v tomto směru nepředstavovalo žádnou výjimku. Již výše zmiňovaný Dalimil ve svém díle několikrát usvědčil Václava I. z toho, že do svého království zavlekl rytířskou módu se všemi projevy marnivosti, které ji doprovázely. Byl to právě dvůr v pořadí čtvrtého českého krále, který se stal odrazovým můstkem další kariéry pana Smila a tento trend měl vzestupnou tendenci, Přemysla Otakara II., syna Václava I., můžeme s klidným svědomím označit přímo za archetyp rytířského panovníka. I v jeho službách Smila z Lichtenburka pravidelně potkáváme. Právě ono rytířství, či spíše rytířský étos, je jedna z mála osobních charakteristik, kterou můžeme panu Smilovi s klidným svědomím přiřít.

Jasný ikonografický důkaz recepce rytířských hodnot poskytuje poslední typ pečeti Smila z Lichtenburka – přesně ten, který je zcela poprvé použit na první písemné zmínce o hradu Ronovci. Uprostřed relativně veliké kulaté voskové pečeti spatřujeme postavu bojovníka v plné, jistě kroužkové, zbroji, který se levou rukou opírá o gotický štít s rodovým znakem Ronovců. V pravé ruce drží meč (patrně taseň), na jehož konci vlaje s největší pravděpodobností šlojír – tedy pruhy látky, ze kterých se skládala ženská pokrývka hlavy. Hlavu této postavy chrání hrncová přilba s klenotem buď v podobě zahnutého rodového znaku (ostrví) či v podobě dvou ryb. Klenot je nicméně na všech dochovaných otiscích tohoto typu pečeti poměrně nezřetelný, takže není možné s jistotou rozhodnout. Tento pečeti

obraz tak v ryzí schematizované formě zobrazuje středověkého rytíře, zvláště atribut šlojře jej pak zasazuje nikoliv do prostředí bitvy či válečné kampaně, ale do prostředí rytířského turnaje.

Pečet' Smila z Lichtenburka však nepředstavuje ojedinělý důkaz jeho rytířskosti. Být středověkým rytířem totiž v první řadě znamenalo příslušnost k fenoménu těžké jízdy, elitních vojenských sborů. Pan Smil k této vybrané složce vojsk hned dvou českých králů bezpochyby patřil, vždyť jen dochované písemné prameny nás informují o tom, že se účastnil přinejmenším pěti vojenských kampaní včetně jedné křížové výpravy do Pobaltí. I v porovnání s ostatními podobně urozenými velmoži té doby se jedná o úctyhodné číslo. Rytířské hodnoty mu koneckonců zcela po právu přiznal i autor tzv. Žďárské kroniky, která sice byla sepsána až někdy kolem roku 1300, ale její autor (Jindřich zvaný Řezbář) znal pana Smila ještě z vlastní autopsie, proto i jeho výpověď můžeme považovat za realistickou. Na základě všech těchto údajů skutečně nemusíme pochybovat o tom, že Smil z Lichtenburka byl přívržencem, podporovatelem i aktivním účastníkem celého komplexu projevů rytířské kultury jako takové.

Pokud spojíme všechny známé informace o Smilovi z Lichtenburka, získáme sice stále velmi hrubý, v některých detailech nicméně jasný obraz. Smil z Lichtenburka v žádném případě nepatřil mezi bezvýznamné šlechtice, naopak! První historicky doložený majitel hradu Ronovce se směle řadí mezi vůbec nejvýznamnější osoby své doby, což se jistě promítlo i do jeho vztahu k tomuto hradu. Geografický obzor pana Smila byl na tu dobu nebyvalý, dosahoval od pobřeží Baltského moře (dnešní Kaliningradské oblasti) až téměř k moři Jaderskému, od vnitrozemí Bavorska až po uherské stepi. Impozantní je i jeho mapa sociálních kontaktů. Vcelku pravidelně jej potkáváme v blízkosti světských i duchovních vládců střední Evropy,

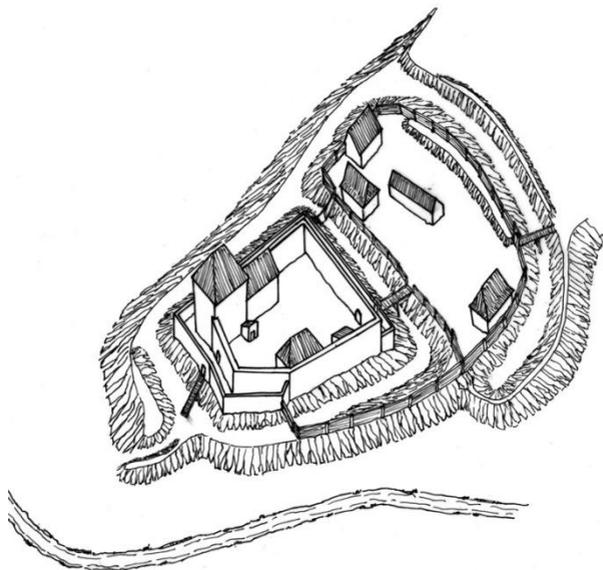

značnou část svého života trávil v blízkosti českých králů Václava I. a Přemysla Otakara II. Z tohoto pohledu není možné vnímat pana Smila jako nějakého regionálního patriota. Jistě, v regionu jeho působení zanechalo zřetelný otisk, ale spíše než krásy zdejší krajiny ho zajímalo stříbrné bohatství zdejších dolů. Nesmíme zapomínat ani na to, že pánem zdejší oblasti nebyl nijak zvlášť dlouho. Daleko blíže měl jistě ke krajině při dolním toku Ohře, či k oblasti v okolí Lichnice, podle které se psal. Hrad Ronovec zkrátka nebyl rezidencí Smila z Lichtenburka, byl spíše důležitým centrem správy výnosného dominia na Vysočině a místem občasných návštěv.³

Co se pana Smila a Ronovce týče, jen málo toho můžeme tvrdit s jistotou. Konstatování, že zde vydal čtyři do dnešní doby dochované listiny, o mnohém nevyovídá. Vyprávěcí prameny té doby Ronovec z pochopitelných důvodů nezmiňují, takže jediným dalším zdrojem informací zůstávají hmotné památky z areálu samotného hradu. Ani ty ovšem nejsou pro období jeho počátku příliš sdílné, přesto něco málo prozrazují. Středověké hrady obecně tvoří svébytné živé organismy, které se v průběhu času vyvíjí, mění, rostou a většinou i zanikají. Dnešní pozůstatky hradů jsou v drtivé většině případů odrazem poslední stavební fáze opevněného objektu, proto málokdy vypovídají o době svého vzniku. Ronovec z tohoto pohledu netvoří žádnou výjimku. Pozůstatky Ronovce lze vcelku bez problému interpretovat jako pokročilou dispozici hradní architektury a z tohoto úhlu pohledu se pak Ronovec jeví jako nadprůměrné, poměrně honosné šlechtické sídlo. Ovšem tato pokročilá dispozice podle všeho není původní, pravděpodobně pochází až z fáze realizované ve 14. století. Jak vypadal hrad v době Smila z Lichtenburka, nevíme. Srovnávacího materiálu bohužel také není mnoho, Ronovec se

³ Více ke Smilovi z Lichtenburka včetně odkazů na sekundární literaturu SOMER, Tomáš: *Smil z Lichtenburka. Příběh velmože bouřlivého věku*. České Budějovice 2012.

řadí mezi nejstarší soukromé hrady u nás. Přesto mnohé indicie naznačují, že honosné kamenné dispozici mohla předcházet fáze, pro jejíž realizaci posloužila (alespoň částečně) staletými

Hmotová rekonstrukce hradu Ronovec (předpokládaný stav k roku 1300). Podle návrhu doc. ing. Miroslava Plačka nakreslil ing. Pavel Šimeček, © 2012.

prověřená kombinace dřeva a hlíny. V podobném duchu lze interpretovat také zbytky keramiky, které se z hradního areálu dochovaly. Nejstarší střepy nepřekračují horizont poloviny 13. století, což není vzhledem k písemným pramenům nic překvapivého. Na druhou stranu jejich celkové množství nevypovídá o nějaké frenetické aktivitě na hradě v průběhu celé druhé poloviny 13. století, což opět jenom potvrzuje (byť

nepřímo) dříve formulovanou ideu, že se nejednalo o rezidenční sídlo jednoho z nejvýznamnějších šlechticů 13. století.⁴

Výsledky předchozích úvah jsou poněkud skrovné. Podle dochovaných pramenů není možné zjistit, kdy a kdo nechal hrad Ronovec vystavět a jak původně vypadal. Na druhou stranu se zdá poměrně pravděpodobné, že hrad vznikl nejdříve kolem poloviny 13. století a s přimhouřením obou očí na tom měl podíl Smil z Lichtenburka, první historicky doložený majitel hradu. Jistě se nejednalo o jeho rezidenční sídlo. Pan Smil byl, podobně jako většina vysoce postavených lidí té doby, téměř neustále na cestách. Velmi často jej přiváděly ke dvoru českých králů, nezřídka do víru bitvy a téměř jistě i na rytířské turnaje. Pokud se na Ronovci zastavil, musel řešit problémy svého dominia, které se v době jeho nepřítomnosti nakupily, a to je možná hlavní důvod toho, že zde vydal téměř polovinu všech svých listin (např. v Brodě nevydal ani jedinou). Ronovec hrál podle všeho důležitou úlohu při správě a zabezpečení lichtenburského dominia na Vysočině, ale o tom opět více tušíme, než víme. To je ve stručnosti asi vše, co můžeme o počátcích Ronovce napsat. Na samotný závěr nezbyvá než vyjádřit přání, že penzum hmotných pramenů pro poznání nejstarších dějin hradu Ronovce se v budoucnu ještě rozroste.

Tomáš Somer

⁴ Podrobněji včetně dalších odkazů TĚSNOHLÍDEK, Jakub: *Zpracování keramického souboru z tzv. „Střepeniště“ hradu Ronovce (okres Havlíčkův Brod)*. Brno 2010. Nepublikovaná diplomová práce (Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně).

Keramika z hradu Ronovec

Dnešní zřícenina jménem Ronovec leží v malebném údolí Břevnického potoka, asi šest kilometrů severozápadně od města Havlíčkův Brod. Nebýt turistické značky, která prochází v těsné blízkosti hradu, mohl by případný návštěvník uvnitř jeho stinných rozvalin strávit mnoho nerušených chvil, aniž by zaznamenal přítomnost jiného člověka. Avšak nebylo tomu tak vždy. Od dob zániku zažil hrad několik rušných období. Jedním z nich zůstává bezesporu éra archeologických výzkumů Vlastivědného kroužku pro Ronovec a okolí.

Je tomu již více než půl století zpět, kdy místní rodák Josef Čapek, zapálený mineralog, sběratel a amatérský historik, objevil na jaře roku 1957 první keramický zlomek v severozápadním

Obr. 1: Josef Čapek st. a Karel Kubera v diskusi nad keramikou z Místnosti u studně (foto Z. Černý 1959, archiv muzea v Dolní Krupě).

předhradí ronovecké zříceniny. Tento nález uvedl do pohybu dlouhou sérii sběrů, výkopů a záchranných akcí, jež

upravily podobu hradu tak, jak jej známe dnes. K Josefu Čapkovi se velmi brzy přidalo množství zájemců a přátel, což v létě 1957 vyústilo ve vznik „Vlastivědného kroužku pro Ronovec a okolí“ (Obr. 1).

Výzkum byl veden z vlastní iniciativy členů kroužku, bez nároků na finanční odměnu a nezaštiťovala jej žádná instituce. I proto probíhal na svou dobu relativně amatérským způsobem, bez patřičného důrazu na stratigrafii a terénní dokumentaci. I přes to má cenu zpracovat získaný materiál moderním způsobem. Výstupy kvalitně provedené analýzy mohou posloužit nejenom při podrobnější dataci lokality, ale přináší také informace o způsobu distribuce keramického zboží v rámci regionu, sociálním postavení obyvatel Ronovce, způsobech stolování, nakládání s odpadem atd. V jistém smyslu je moderní zpracování amatérského výzkumu také čestným uznáním a zadostiučiněním pro členy Vlastivědného kroužku, kteří se na výzkumu aktivně podíleli a jejichž práce nebyla doposud nikdy souhrnně publikována¹.

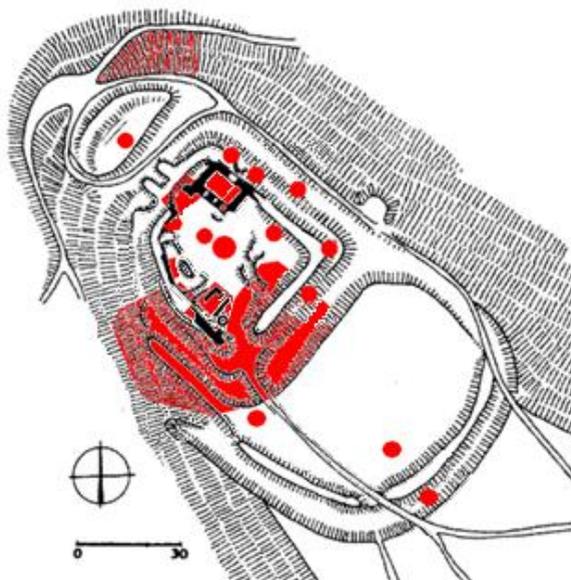
Během výzkumu se kopal na několika stěžejních místech, uvnitř i vně jádra hradu, vybraných náhodně. Tým Josefa Čapka používal pro označení zkoumaných prostor pracovní názvy vycházející z polohy místa, jeho hlavní charakteristiky, nebo převažujících nálezů. V dokumentaci se proto můžeme setkat s názvy jako Střepeniště, Místnost u studně, Rytířský sál, Hluboká sonda atd.² (Obr. 2).

V průběhu dvou dekad došlo k prozkoumání značné části hradního jádra i mnoha míst mimo něj (Obr. 4). V letech 1957-1979 bylo ze zříceniny hradu Ronovce vyzdvíženo téměř 19000

¹ až na několik dílčích prací, například Čapek – Šedý 1969; Bubnová 1990; Těsnohlídek 2010; Knápek 2012

² Čapek 1962, 21, 25, 76 a dále

ks nálezů, dodnes uložených v muzeu v Dolní Krupě. Jedná se především o kovové artefakty, kamenné stavební prvky, skleněné zlomky, militaria, numismatický materiál, organické zbytky, například spálené obilky, uhlíky a kusy trámů. Převážnou část nálezového fondu, přibližně 16 860 kusů, však tvoří keramika³ (Tab. 1).

Obr. 2: Vyznačení archeologických výzkumů Vlastivědného kružku (Těsnohlídek 2010, 35-37; upraveno dle: Durdík 1999, 479).

Důležitou oporou pro dataci nálezů z Ronovce by byla především diplomová práce Pavla Rouse – Osídlení Havlíčkova Brodu v raném a vrcholném středověku. Ve dvou svazcích dokumentuje středověké nálezy z Havlíčkova Brodu k roku 1982. Podle vlastních slov autora však došlo při zpracování k chybě v sekvenci stratigrafických vrstev a proto je nutné brát tyto

³ Čapek 1981

výsledky s rezervou, obzvláště pak výsledky chronologické⁴. Další středověkou lokalitou, vhodnou k hledání analogií, jsou Staré Hory u Jihlavy⁵. Středověké nálezy z městského jádra Jihlavy zpracoval ve své diplomové práci David Zimola. Pro

Obr. 3: Expozice muzea v Dolní Krupé (archiv autora)

keramiku z Ronovce jsou důležité tamní nálezy trojbokých korbelů⁶. Tento keramický tvar byl dokumentován i na lokalitách Vysoké Mýto, Rokštejn a Přímělkov u Jihlavy⁷. Nelze nezmínit ani starší odborné posudky K. Černohorského a T. Durdíka⁸.

⁴ Konkrétně mělo dojít k záměně dvou stratigrafických vrstev z vrcholného středověku. Výsledky diplomové práce by bylo vhodné podrobit důkladné revizi (informace P. Rouse, nepublikováno; Rous 1982).

⁵ Hrubý, 2007

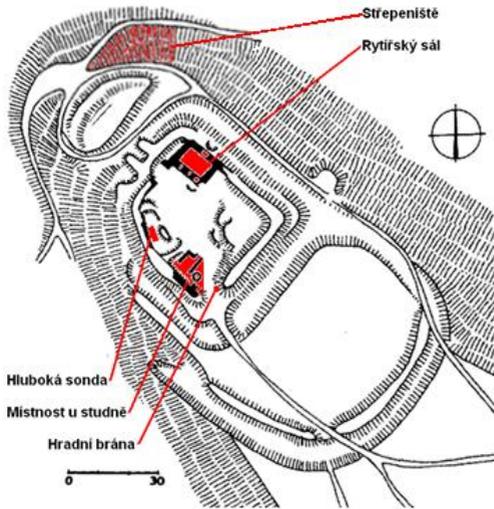
⁶ Zimola 1996

⁷ Šmejda 1999; Měřínský 2007; Vohryzek 2009

⁸ Čapek 1962, 36-39, 45, 46; Durdík 1975, 14

Vyjádření těchto dvou badatelů lze považovat za vůbec jediné odborné posudky ohledně keramiky z hradu Ronovce. K. Černohorský na základě osobní prohlídky materiálu shledal, že v nalezeném souboru převládá typická keramika 1. pol. 14. století, mající v některých svých projevech pozoruhodné místní zabarvení. Menší kolecké zlomky je podle slov autora nesporně

starší a lze ji datovat snad až do konce 12. nebo na počátek 13. století. Druhé zhodnocení nálezů z Ronovce nalezneme v periodiku

Výzkumy v Čechách č. 71, jehož autorem je prof. PhDr. Tomáš Durdík DrSc., z Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, Praha. Svého času

Obr. 4: Názvy sond Josefa Čapka (Těsnohlídek 2010, 29; upraveno dle: Durdík 1999, 479).

několikrát navštívil vlastivědný kroužek a po analýze materiálu došel k názoru, že převážnou část keramického souboru je možno datovat do 13. až počátku 14. století (v okrajích vysoké prožlabené okruží, dekor spirál, vlnic a vpichů, 1 hrncovitá nádoba červeně malována, dna podsýpaná se značkami, výrazné stopy po lepení a obtáčení). Za druhou, minoritní skupinu

považuje keramiku počátku 15. století (trojboké korbele, rádélko MARIA)⁹.

Analýzou keramického materiálu¹⁰ byla v podstatě potvrzena vývojová tendence středověké keramiky vrcholného středověku na Českomoravské vrchovině¹¹.

S počátky hradu souvisí keramika skupiny B datovaná do druhé poloviny 13. století. Jedná se o zboží obohacené grafitem, občas ostřené pískem, zdobené ve valné většině liniovým dekorem rytých žlábků, rýh, hustého žlábkování a rýhování (Tab. 2).

Po přelomu století přichází nový trend – v keramické hmotě se začíná objevovat drcená slída, buď společně s grafitem, samostatně, nebo s tuhováním povrchem nádob. Výzdoba se již neomezuje pouze na rýhy a žlábků, ale setkáme se také s mnoha variantami vseků, vrypů a výjimečně také s vlnovkou. Tento trend zastupují na Ronovci keramické skupiny BC, C a E, na základě analogií z jiných lokalit datované snad již do konce 13. století, obecně však do století 14. (Tab. 2, Tab. 3).

Ke konci 14. století slídovou keramiku postupně vytlačuje velmi unifikované zboží označované na Ronovci a také na lokalitě Přímělkov jako keramická skupina D. Jedná se o tvrdě vypálenou keramiku ostřenou pouze pískem a malými kaménky, zdobenou rytými žlábků, vlnovkami, i mnoha variantami vseků a vrypů. V některých případech byly nádoby vně poslídovány. Novinkou jsou plastické vývalky na okrajích nádob, vybavené hlubokými vseký. Na Ronovci zaujímá skupina D bezkonkurenčně nejvyšší podíl – 65%. Keramická skupina D

⁹ Čapek 1962, 36-39, 45, 46; Durdík 1975, 14

¹⁰ Analýza byla provedena na keramice z místa zvaného Střepeniště, tedy pouze na části souboru (Těsnohlídek 2010, 44-84).

¹¹ například Durdík 1975; Hrubý 2007; Měřínský 2007; Vohryzek 2009

pravděpodobně souvisí s posledním funkčním obdobím hradu, který zanikl za neznámých okolností někdy v průběhu první poloviny 15. století¹² (Tab. 4, Tab. 5).

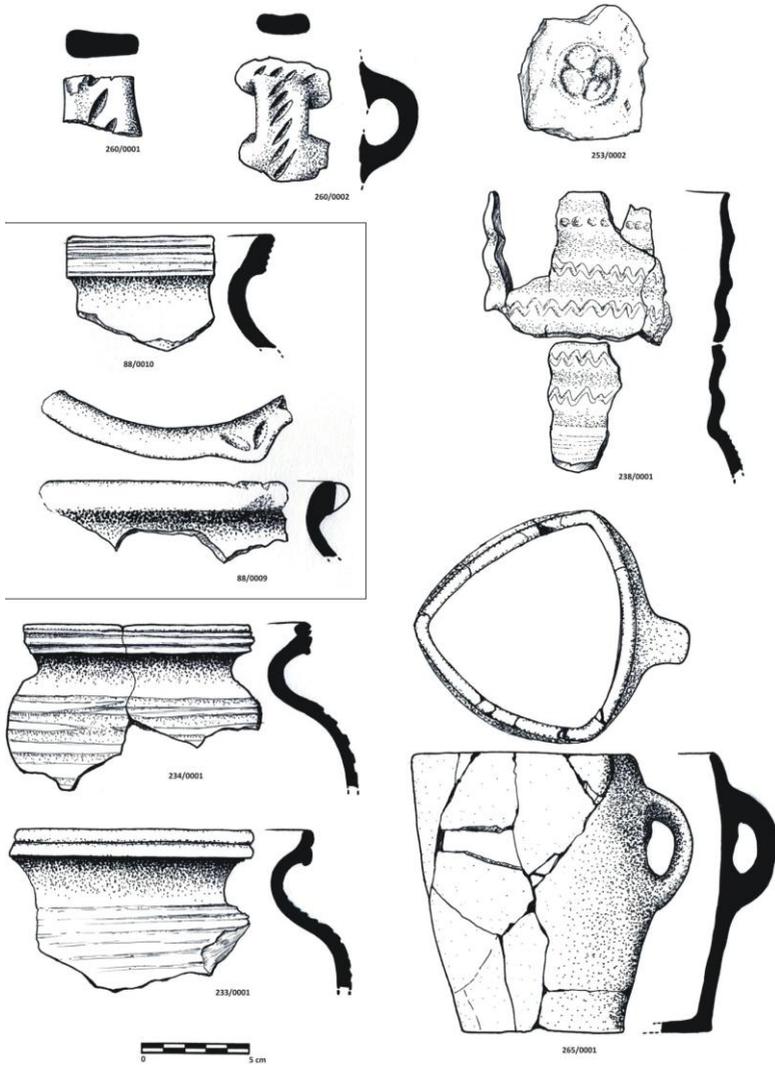
Zpracování keramického materiálu, který nám pomáhá odkrýt tajemnou roušku minulosti, by nebylo možné bez neutuchající práce členů Vlastivědného kroužku pro Ronovec a okolí. Za to jim patří velký dík. Publikování výsledků jejich práce může být čestným uznáním a zadostiučiněním pro všechny, kteří se tehdy výzkumu účastnili, nadto dává také smysl investovaným prostředkům, byť s odstupem více než poloviny století.

Jakub Těsnohlídek

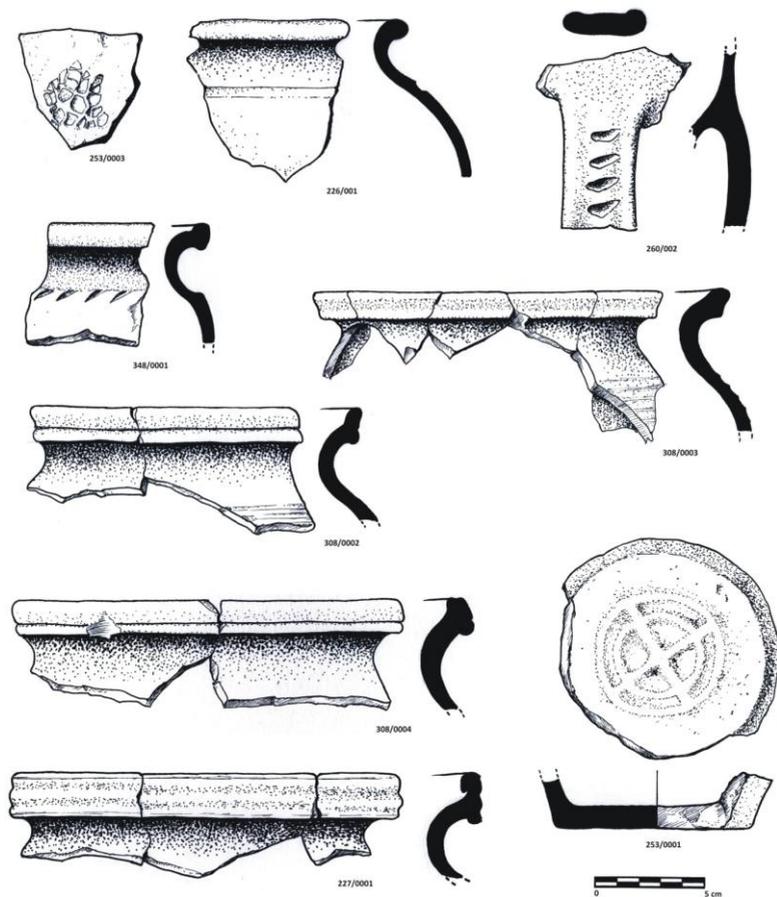
¹² například Durdík 1999, 479, 480

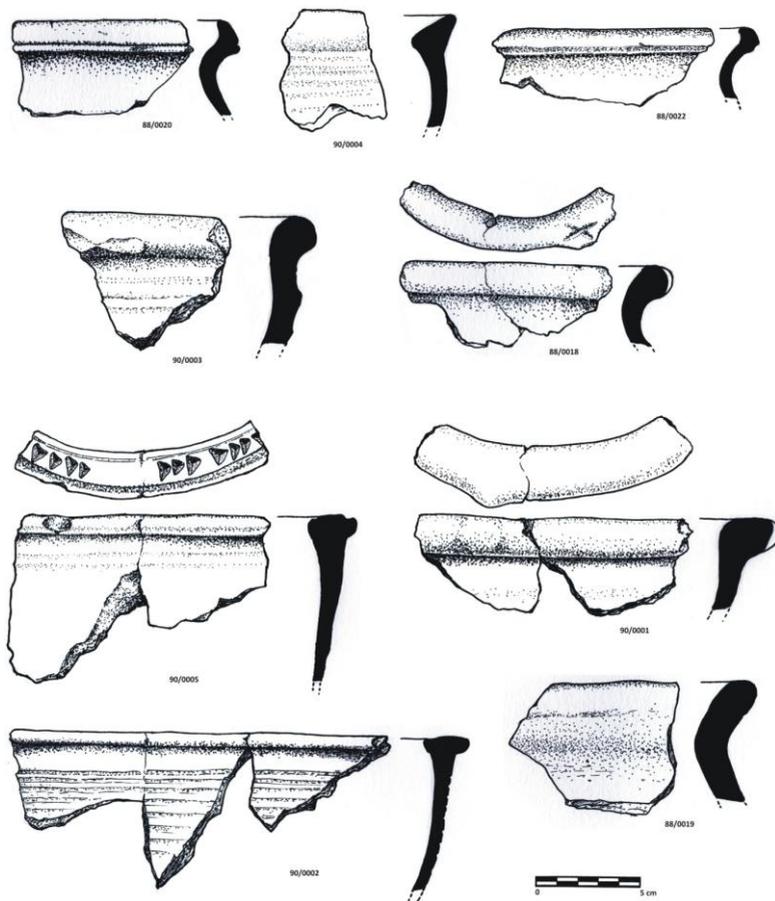
Tab. 1: Charakteristické tvary nádob zastoupených v areálu hradu Ronovce. 1 – zvoncovitá poklice; 2 – tyglík; 3 – cedník; 4, 7, 9, 10 – hrnce; 5 – miska; 6 – kahan; 8 – pohár; 11 – džbán; 12 – korbel (Těsnohlídek 2010, 71).

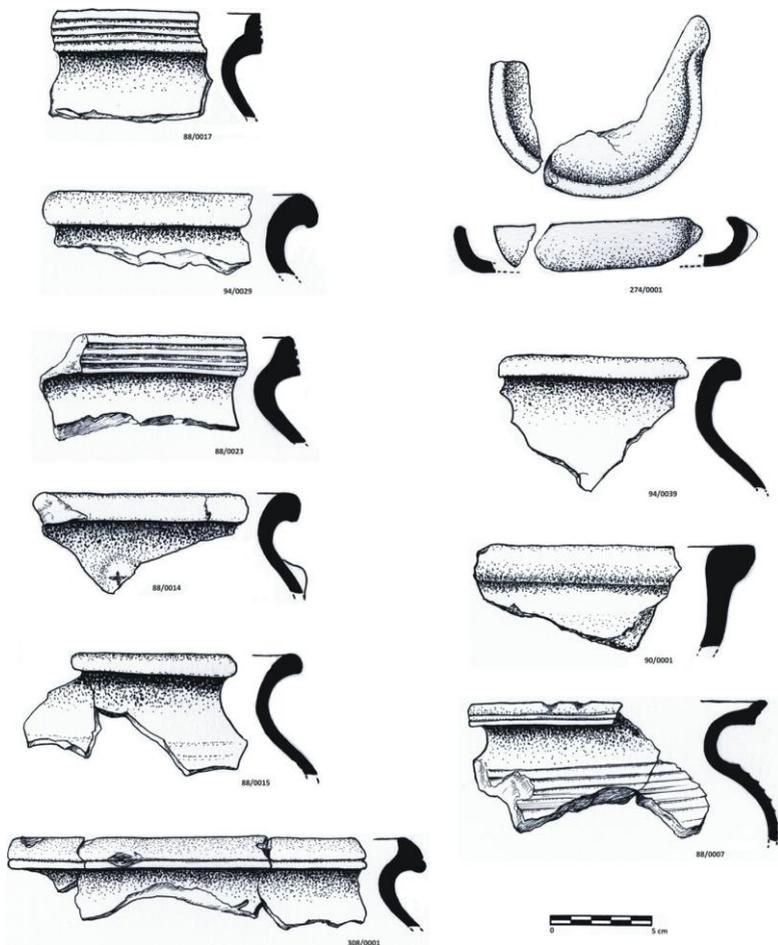
Tab. 2: Keramická skupina B – 13. století, vlevo uprostřed keramická skupina C – 14. století, Soubor Střepeniště, hrad Ronovec (Těsnohlídek 2010, 97).

Tab. 3: Keramická skupina BC – 14. století, soubor Střepeniště, hrad Ronovec (Těsnohlídek 2010, 101).

Tab. 4: Keramická skupina D – konec 14. a počátek 15. století, soubor Střepeňiště, hrad Ronovec (Těsnohlídek 2010, 99).

Tab. 5: Keramická skupina D – konec 14. a počátek 15. století, soubor Střepeniště, hrad Ronovec (Těsnohlídek 2010, 100).

Literatura:

- Bubnová, J. 1990: Kronikář Josef Čapek a muzejní sbírka v Dolní Krupé, In: Havlíčkovobrodsko, č. 4 (1991), s. 6-10.
- Čapek, J. 1962: Zápisník Vlastivědného kroužku pro Ronovec a okolí, Dolní Krupá.
- Čapek, J. – Šedý, J. 1969: O hradu Ronovci, Dolní Krupá.
- Čapek, J. 1981: Seznam předmětů vytěžených ve zřícenině hradu Ronovec, Dolní Krupá.
- Černý, Z. 1959: Nepublikovaná fotografie, archiv muzea v Dolní Krupé.
- Durdík, T. 1975: Registrace terénních akcí, in: Výzkumy v Čechách 1973, s. 15.
- Durdík, T. 1999: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha.
- Hrubý, P. a kol. 2007: Středověká hornická aglomerace na Starých Horách u Jihlavy, In: Památky archeologické XCVII, s. 171-264.
- Knápek, A. 2012: Ronovec, několik poznámek k podobě a stavu hradu, In: Havlíčkovobrodsko, č. 26 (2012), s. 187-195
- Měřínský, Z. 2007: Hrad Rokštejn. Dějiny, stavební vývoj a výsledky čtvrtstoletí archeologického výzkumu 1981-2006, Brtnice – Brno.
- Rous, P. 1982: Osídlení Havlíčkova Brodu v raném a vrcholném středověku, diplomová práce, Praha.
- Šmejda, L. 1999: K hmotné kultuře Vysokého Mýta ve středověku, In: Mediaevalia Arcaeologica 1, Praha – Wrocław, 176-182.

- Těsnohlídek, J. 2010: Zpracování keramického souboru z tzv. „Střepeniště“ hradu Ronovce (okr. Havlíčkův Brod), bakalářská diplomová práce, Brno.
- Vohryzek, S. 2009: Hrádek Přímělkov (okres Jihlava), magisterská diplomová práce. Brno.
- Zimola, D. 1996: Středověká Jihlava ve světle archeologických pramenů, diplomová práce, Brno.

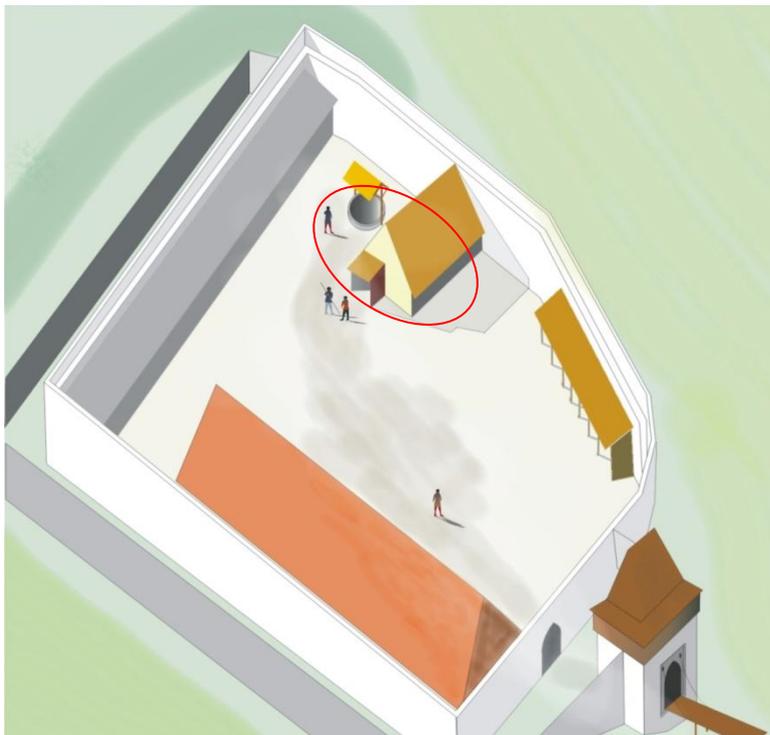
K otázce padělání mincí na hradě Ronovec

Pozůstatky hradu Ronovec, překryté šestisetletým nánosem času, skrývají ještě nejednu záhadu. Novodobé bádání, podnícené aktivitou Vlastivědného kroužku pro Ronovec a okolí, na některé otázky již sice odpovídá, nastoluje však přitom, jak ostatně bývá pravidlem, otázky nové. Tajemstvím jsou například zahaleny okolnosti padělání mincí a výroby mincovního kovu. Tyto aktivity na hradě Ronovec máme doloženy sporadickými archeologickými nálezy z vykopávek a sběrů, uskutečněných ve třetí čtvrtině 20. století Josefem Čapkem a jeho vlastivědným kroužkem.

Dokladem nelegálního mincování, jsou podle nedávno publikovaného numismatického vyhodnocení (Durdík – Nemeškalová-Jiroudková 2010) tři neražené kruhové, nebo zhruba kruhové střížky, tj. polotovary drobných mincí dosud neopatřené mincovním obrazem, a také odpad po vybití střížků, takzvaná cissura. Ta je zastoupena dvěma kousky plechu, které jsou na jedné straně okrouhlé a na druhé mají výseky ve tvaru půlkružnic odpovídající svou velikostí střížkům. Použitý kov byl posouzen „podle vzhledu“ jako slitina obsahující „patrně též malou příměs stříbra“.¹ Uvedené střížky a cissury byly v r. 1958 nalezeny v průběhu plošného výkopu na jižní straně hradního jádra, který odhalil základy nevelké stavby (přistavěné k rubu obvodové hradby) se zahloubeným suterénem a se studnou nebo cisternou poblíž (obr. 1). Zajímavým zjištěním bylo, že oproti jiným prokázaným falešným mincovnám z 15. a 16. stol. v českých zemích byl na Ronovci pro ražbu střížků použit stříbrný plech nastříhaný do kruhového tvaru, nikoli na úspornější

¹ Durdík – Nemeškalová-Jiroudková 2010, 507, 506 (foto střížků a cissur).

čtverečky, pásy, nebo větší plochy. Z toho logicky vyplynula otázka – „nebyly kruhové tvary plechu na Ronovci původně

Obr. 1: Nádvoří hradu Ronovec s vyznačeným místem „u studně“, odkud pocházejí doklady o padělání mincí a metalurgické činnosti (vizualizace A. Knápek).

určeny pro jiný účel?“ Malý počet nalezených střížků a cissur vedl k závěru, že na Ronovci se odehrál možná jen „pokus o zahájení falzátorské činnosti“, který neměl pokračování (Durdík – Nemeškalová-Jiroudková 2010, 501, 503, 507). S takovou představou poněkud nesouhlasí místní tradice. Josef Čapek ještě zaznamenal v Dolní Krupé vzpomínku místního pamětníka, starého Václava Pathana, na to, jak „po polovině XIX. st. lidé

z Krupé a Chrasti“ ve zřícenině Ronovce „hrabali“ a nacházeli „stříbrné plíšky“, resp. „plíšky měděnkou pokryté“, „které od nich kupoval zlatník v Chotěboři“. Doma u Pathanů měli čtyři nebo pět takových plíšků (Čapek 1975–1987, 12, 263). O těchto nálezech „značného množství stříbrných plíšků a měsíčků“ na Ronovci se píše i ve starší publikaci (Čapek – Šedý 1969, 13-14). Je tedy téměř jisté, že už v 19. století se na hradě našel nezjištěný počet neražených mincovních střížků a cissur.

Jiné ojedinělé nálezy naznačují, že stříbro potřebné pro mincovní kov bylo vytaveno také na Ronovci. Ložiska stříbrné rudy se ostatně nacházela přímo na ronoveckém panství.² Jeden úlomek stříbrné rudy (podle makroskopického posouzení jde o galenit) byl nalezen při výkopu na úpatí výběžku hradní ostrožny, asi 70 metrů sz. od centra hradního areálu, poblíž objevené koncentrace běžné kovářské strusky. Ještě významnějším faktem je, že během výše zmíněného plošného výkopu (o rozloze cca 8 x 8 metrů) bylo vedle mincovních střížků a cissur zachyceno také jisté množství strusky. Z ní se dochovaly, resp. byly ponechány tři kusy, odborně určené v Kutné Hoře někdy před rokem 1969 jako odpad po tavně stříbrné rudy.³ Dva z těchto vzorků byly v r.

² Místa staré těžby v povodí Břevnického potoka nejnověji zmapoval Jiří Berky (v tisku). Stojí za zmínku, že s hradem Ronovec byly také ve 14. století po jistý čas majetkoprávně spojeny doly na Buchbergu u Přibyslavi vzdálené 10 kilometrů. Víme totiž, že v r. 1345 Hynek ze Žlebů „dal králi Janovi Ronovec s doly Puperskými a obdržel směnou hrad Poděbrady“ (Sedláček 1900, 78).

³ Na základě výsledku této analýzy už bylo možné se „domnívat, že se na Ronovci tavila stříbrná ruda a také, že se zde vytavené stříbro i jinak zpracovávalo“ (Čapek – Šedý 1969, 13), nebo rovnou konstatovat, že na hradě Ronovec byly nalezeny „důkazy o zpracování a tavení stříbrné rudy“ (Čapek – Kubera – Kubera 1983, 10).

2001 podrobena novému, modernějšímu rozboru, který potvrdil předchozí určení, ovšem s tím, že platnější závěr by přinesla analýza většího počtu vzorků. Další stopu by mohl představovat plochý kus kovové taveniny podobné olovu, s otiskem rovné plochy (obr. 2). V momentě nálezu ve vývratu na hradním nádvoří v r. 1974 tato „placička“ odpadla z vnitřní strany zlomku dna keramické nádoby. Z keramických nálezů je výmluvná spodní část tyglíku vyrobeného z tuhového materiálu (obr. 3). Vnější plochu dna a část stěny má pokrytou výraznou vrstvou tmavošedé taveniny kovového vzhledu, který odpovídá strusce po hutnění polymetalické rudy. Přestože byl zbytek tyglíku nalezen (Karlem Kubrou v r. 1977) na poli ve vzdálenosti cca 400 metrů sz. od Ronovce (obr. 4), může z hradu pocházet. Takovou možnost nepřímo podporuje zpráva, podle níž asi v roce 1871 „majitel Welz celý hrad rozkopal“ (příčemž se přišlo na řadu nálezů) „a rum na pole odvážel“ (Sedláček 1900, 248). Z dalších, dnes již obtížně identifikovatelných nálezů na hradě stál za pozornost malý zlomek keramického střepu, jehož materiál připomínal šamot, s povlakem sklovité taveniny. Nějakou souvislost s výrobou a zpracováním stříbra mohly mít také dva

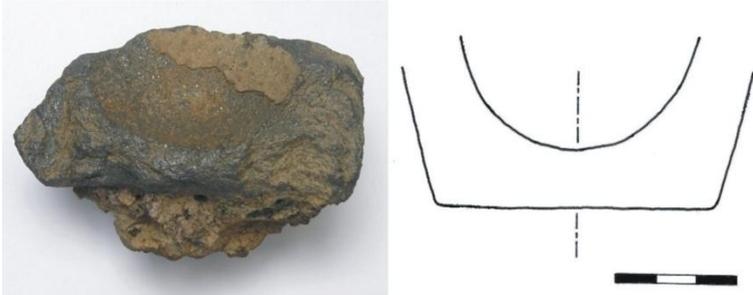

Obr. 2: Nálep kovové taveniny odpadlý ze dna keramické nádoby. Nalezeno na nádvoří hradu.

„olověné (?) hranolky (závažička?)“ (Durdík 1975, 14). Jeden z nich se snad nachází mezi archeologickými exponáty v muzeu v Dolní Krupé (obr. 5). Byl rovněž získán z již zmiňovaného plošného výkopu „u studně“. V soupisu nálezů z hradu je uveden jako „hranolek z cínu“ (Čapek b. r., př. č. 368).

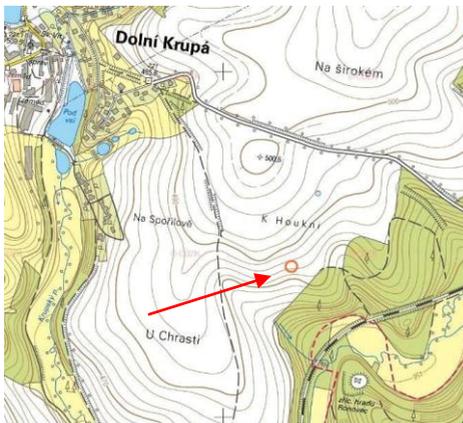

O výše uvedených dokladech⁴ o tavbě rudy a výrobě mincovního kovu už bylo stručně referováno (Malý – Rous 2001), ale k jejich analýzám, s výjimkou strusky, zatím nedošlo. Dnes je můžeme doplnit ještě o dva drobné předměty

Obr. 3: Část dna tavicího tyglíku nalezená na poli pod Ronovcem.

z neželezného kovu, které by také zasluhovaly analýzu. V místě nálezů střížků, cissur a stříbrohutnické strusky, konkrétně v interiéru malé stavby „u studně“, byl v průběhu stejného výkopu zachycen také kousek snad odpadního olova (?), jehož tvar se podobá výlitku (obr. 6). Druhým předmětem je fragment připomínající část dna miniaturní mělké bronzové misky (obr. 7). Podle soupisu nálezů z Ronovce jde o „úloмок z ozdoby“

nalezený v r. 1974 v „parkánu při zdivu ryt(iřského) sálu na severní straně (hradu)“ (Čapek b. r., př. č. 370).

V historických pramenech nenajdeme

Obr. 4: Místo nálezů zlomku tyglíku.

⁴ Místem jejich uložení je obecní muzeum v Dolní Krupě.

žádnou stopu, která by vedla přímo k odhalení ronoveckého padělatele, či padělatelů. Ale nepřímé důkazy, nebo spíš jen náznaky, ukazují na zakladatele rodu Andělů z Ronovce, jimiž byli Ješek z Ronovce a jeho synové Jan a Petr. Ješkovi, jenž se původně psal ze Zlichova, popřípadě z Tetína,⁵ v roce 1362 udělili panství hradu Ronovec v léno Čeněk z Lipé a jeho syn Jindřich. Jan a Petr z Ronovce drželi hrad ještě po smrti svého otce (zemřel někdy po roce 1392) až do počátku 15. století, kdy asi museli Ronovec opustit, zřejmě v důsledku sporů o dědictví po smrti Jindřicha z Lipé v r. 1406 (Starý 1999, 32).

O Ješkovi z Ronovce se dochovala značně nelichotivá svědectví z let 1379–1382. Ačkoli měl legitimní choť, vystřídal prý mnoho milenek. Jednu z nich, Elišku řečenou Beznoska, si držel jako hospodyně ve svém dvoře ve středočeských Bynicích,⁶ jezdil za ní a měl s ní syna. A to přesto, že Eliška

Obr. 5: Olovený (?) nebo cínový (?) hranolek. Z výkopu „u studně“.

⁵ Ješkovým otcem byl zemský písař Štěpán z Tetína, jenž své vysoké postavení získal protekcí svého mladšího, nevlastního bratra Jana Volka, nemanželského potomka krále Václava II. Královský levoboček Jan Volek zastával v letech 1334–1351 úřad olomouckého biskupa (Starý 1999, 27–29).

⁶ Ves Bynice u Říčan a některé drobné majetky Ješek z Ronovce patrně zdědil po svém otci (Starý 1999, 32).

Beznoska byla vdaná a v Bynicích měla svého manžela. Kromě toho prý Ješek do Bynic přestěhoval i další svou milenkou Kunhutu, jež s ním dříve žila na Ronovci (Starý 1999, 32).⁷

Není těžké si představit, že si takové nevázané, „nemravné a cizoložné živobyťi“ (Sedláček 1889, 81) vyžadovalo značné finanční náklady. V nejstarší dochované německobrodské městské knize to do jisté míry potvrzují tři zápisy, týkající se Ješka z Ronovce a peněžních půjček. V roce 1380 si Ješek půjčil u židů v Německém Brodě tři kopy grošů s 50procentní roční úrokovou sazbou. Za stejných podmínek si Ješek společně se svým synem Janem a rychtáři z Dolní a Horní Krupé a z Čachotína v r. 1392 půjčili u německobrodských židů 15 kop grošů. V zápise z r. 1384 se Ješek z Ronovce připomíná naopak jako věřitel, jehož dlužníky byli rychtáři z Horní a Dolní Krupé (Čapek 1975–1987, 49)⁸.

Obr. 6: Vylítek olova (?). Z výkopu „u studně“.

Po ztrátě Ronovce působili Ješkovi synové Jan a Petr⁹ hlavně na Moravě v bojových družinách, které ve službách mocnějších

⁷ Citovaná svědectví jsou zapsána v tzv. vizitačním protokole Pavla z Janovic (Starý 1999, 31–32), což ukazuje na to, že Ješek z Ronovce byl duchovním s nižším svěcením, resp. že se mu dostalo univerzitního vzdělání.

⁸ Uvedené zápisy nejspíš ještě nebyly publikovány. Pan J. Čapek jejich znění (resp. jejich výtahy či překlady) pravděpodobně získal z okresního archivu v Havlíčkově Brodě.

pánů v tom čase domácích válek a rozbrojů sužovaly České království. Bylo to riskantní živobytí, jež ale skýtalo naději na příležitostné zisky. Bojové družiny nezákonnými násilnými exekucemi, které měly charakter pustošivých loupežných výprav, řešili majetkové spory a nároky svých patronů – chlebedárců, na jejichž hradech měly své základny. V tomto drsném prostředí „loupežných rytířů“ bratři z Ronovce zřejmě získali ironickou přezdívku Andělové (asi to nebyli „žádní andělé“). V roce 1409, kdy se podařilo moravské zemské správě poměry v zemi uklidnit, byli mnozí členové bojových družin omilostněni a řada z nich odtáhla do Polska, kde se schylovalo k válečnému vyústění dlouhodobého napětí mezi polským královstvím (polsko-litevskou unií) a řádem německých rytířů. Desítky českých a moravských šlechticů tehdy využily nabízející se příležitosti žoldněřské služby. Zatímco Petr Anděl z Ronovce s některými svými druhy (například s Janem Žižkou z Trocnova) vstoupil do vojenských služeb na polsko-litevské straně, jeho bratr Jan byl mezi těmi, kdo se nechali najmout řádem německých rytířů. V r. 1410 v bitvě u Grunwaldu i při následném obléhání řádového hradu Malbork tak oba bratři stáli proti sobě. Špatnou stranu si zvolil Jan Anděl z Ronovce. Dostal se do zajetí a ještě počátkem roku 1411 se v

Obr. 7: Zlomek miniaturní bronzové (?) misky (?). Nález v „parkánu“.

⁹ Životní osudy Jana a Petra Anděla z Ronovce podrobně vylíčil V. Štěpán (1997).

Polsku nacházel ve vězení. Tím o něm zprávy končí. Petr Anděl se vrátil na Moravu, vstoupil do služeb pána Heralta Pušky z Kunštátu, v jehož bojové družině byl činný až do let 1417-1418, potom už o něm historické prameny mlčí (Štěpán 1997, 154–156).¹⁰

Nastíněné souvislosti naznačují, že za trestným činem falšování mince na hradě Ronovec, jinak řečeno za pokusem „o vlastní obohacení výrobou mincí falešných“ (Durdík – Nemeškalová-Jiroudková 2010, 507), stáli Ješek z Ronovce a jeho synové.¹¹ Lze si docela dobře představit, že to byli oni, popřípadě jeden z nich, kdo se pokusili vylepšit si své příjmy paděláním drobných mincí (penízů či haléřů). Ale pozor – vyslovené podezření ještě zdaleka není usvědčením. Koneckonců v 15. století mohl penězokazeckou dílnu na hradě Ronovec, třeba už opuštěném, provozovat někdo jiný. Penězokazectví máme totiž doloženo na řadě našich hradů, a to zejména pro období 15. století.

Závěrem nelze nezmínit ještě jeden historický údaj, přestože má s otázkou paděláním mincí na Ronovci souvislost jen náhodnou. Když uplynulo více než sto let od vystěhování se bratrů Jana a Petra z hradu Ronovec, jeden z jejich potomků (vnuk?, pravnuke?), Zikmund Anděl z Ronovce, se v roce 1514 stal „úředníkem mince“ v královské mincovně v Kutné Hoře. V roce 1515 na něj a na další dva úředníky mince dopadla „důtka

¹⁰ Ani k dalšímu vývoji rodu Andělů z Ronovce nechybí literatura (např. Sedláček 1889; Anděl 2010).

¹¹ Takovéto podezření již bylo vysloveno s tím, že odpovídá osobním „profilům“ Ješka z Ronovce a jeho synů i tehdejší celkové situaci v předhusitských Čechách (Hejhal – Hrubý – Malý – Rous 2009, 29), případně že hrad Ronovec „v rukách Andělů z Ronovce již postupně pustl. Snad i proto mohl poskytovat pro podobnou činnost dobré podmínky“ (Durdík – Nemeškalová-Jiroudková 2010, 507).

od krále ... pro nestejně zrno¹² grošů a penízů“ (Smolík 1971, 75).¹³

Pavel Rous

Literatura:

Anděl, E. 2010: Nová fakta ke Kronice rodu Andělů z Ronovce, Genealogické a heraldické listy, roč. XXX, č. 2/2010, 84–89.

Berky, J. (v tisku): Dosud neznámé montánní lokality v severním okolí Havlíčkova Brodu, Archeologické výzkumy na Vysočině 3.

Čapek, J. 1975–1987: Za temnou historií zapomenutého hradu Ronovce (rozmnožený rukopis). Havlíčkův Brod (Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod) 2009.

Čapek, J. – Šedý, J. 1969: O hradu Ronovci. Dolní Krupá.

Čapek, J. – Kubera, K. – Kubera, J. 1983: 700 let Krupé, in: 700 let Krupé 1283–1983 / 30 let JZD a nového života na vesnici 1953–1983. Horní Krupá, 8–47.

Čapek, J. [b. r.]: Seznam předmětů vytěžených ve zřícenině hradu Ronovce. [Rkp. uložený v obecním muzeu v Dolní Krupé].

Durdík, T. 1975: Břevnice, o. Havlíčkův Brod, Výzkumy v Čechách 1971, 14.

¹² Zrno = váhové množství drahého kovu ve střížku.

¹³ Za upozornění na tuto informaci děkuji Jiřímu Polívkovi.

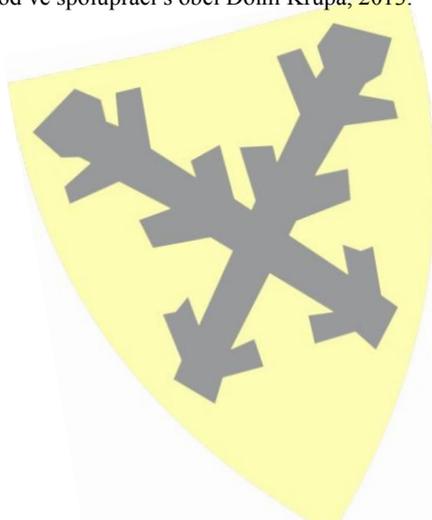
- Durdík, T. – Nemeškalová-Jiroudková, Z. 2010: Mincovní nálezy na hradě Ronovci, *Castellologica Bohemica* 12, 501–508.
- Hejhal, P. – Hrubý, P. – Malý, K. – Rous, P. 2009: I/34 obchvat Česká Bělá. Zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu, číslo A 068/2007. ARCHAIA Brno, o.p.s. (Nepublikováno).
- Malý, K. – Rous P. 2001: Ověření výpovědních možností strusek z Jihlavska a Havlíčkobrodsko, *Archeologia historica* 26/01, 67–87.
- Sedláček, A. („Ščk“) 1889: Anděl z Ronovce, *Ottův slovník naučný* 2. Praha, 275–276.
- Sedláček, A. 1889: Hrady, zámky a tvrze Království českého VI. Podbrdsko. Praha.
- Sedláček, A. 1900: Hrady, zámky a tvrze Království českého XII. Čáslavsko. Praha.
- Smolík, J. 1971: Pražské groše a jejich díly (1300–1547), doplnili K. Castelin – I. Pánek. Praha (reprint).
- Starý, M. 1999: Zemský písař Štěpán z Tetína, jeho původ a potomstvo, *Genealogické a heraldické listy* 3–4/1999, 27–37.
- Štěpán, V. 1997: Andělové z Ronovce, *Havlíčkobrodsko* 13, 153–157.

Hrad Ronovec a Dolní Krupá

Sborník věnovaný památce Josefa Čapka (1909 – 1988)

citace:

Knápek, Aleš (*red.*), Hrad Ronovec a Dolní Krupá: Sborník věnovaný památce Josefa Čapka (1909-1988) [online]. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod ve spolupráci s obcí Dolní Krupá, 2013.

znak Smila
z Lichtenburka

Obrázek na obalu:

Pokus o hmotovou rekonstrukci hradu Ronovce (© A. Knápek).

Vydalo v roce 2013
Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod a obec Dolní Krupá.

ISBN: 978-80-87302-18-7